

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародної економіки і туризму**

Допущено до захисту
Зав. кафедрою міжнародної економіки і туризму
д.е.н., проф. Ю.Ю. Д'яченко

" _____ " _____ 2022 р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**КРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ: УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ**

Студент–виконавець:

Якунін Р.В.

(П.І.Б., підпис)

2 курс, МEB-21дм

(курс, група)

Науковий керівник

Д'яченко Ю.Ю.

(П.І.Б., підпис)

Сєвєродонецьк 2022

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ І ТУРИЗМУ**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**КРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ: УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ**

Сєвєродонецьк 2022

Міністерство освіти і науки України
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародної економіки і туризму

Затверджую

Зав. кафедрою міжнародної економіки і туризму
д.е.н., проф. Ю.Ю.Д'яченко

" _____ " _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ
НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ

Якунін Ростислав Віталійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

Група МЕВ-21дм

1. Тема магістерської роботи Кризовий менеджмент зовнішньоекономічної діяльності банку: управління ризиками

Затверджена наказом по університету № _____ від _____

Робота виконується на базі ПАТ КБ «Приватбанк»
назва підприємства

2. Термін подання студентом завершеної роботи _____

3. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів, що їх стосується: _____

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис. Дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	Д'яченко Ю.Ю.		
Розділ 2	Д'яченко Ю.Ю.		
Розділ 3	Д'яченко Ю.Ю.		
Розділ 4	Д'яченко Ю.Ю.		

4. Зміст магістерської роботи, перелік питань, що їй належить розробити
Теоретичні аспекти та сутність шляхів зниження зовнішньоекономічної діяльності; розробка механізмів зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства; перспективні напрями зниження ризиків; визначення впливу запропонованих заходів на діяльність підприємства

5. Календарний план виконання роботи:

№	Назва етапів магістерської Роботи	Термін виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1	Теоретичні аспекти та сутність шляхів зниження зовнішньоекономічної діяльності		
2	Розробка механізмів зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства		
3	Перспективні напрями зниження ризиків		
4	Визначення впливу запропонованих заходів на діяльність підприємства		

6. Дата видачі завдання " ____ " _____ 20__ р.

Керівник роботи Д'яченко Ю.Ю.
 (прізвище, ім'я, по батькові)

Завдання прийняв до виконання
 студент

 (підпис студента)

РЕФЕРАТ

Обсяг 104 с. 4 табл. 2 рис. 63 джерела

Ключові слова: Ризики, зовнішньоекономічна діяльність, страхування, хеджування, опціони, свопи, ф'ючерсні контракти, форвардні контракти

Результати дослідження: уточнено сутність поняття «ризик»; розглянуто класифікацію ризиків у зовнішньоекономічній діяльності; виокремлено складові механізми зниження ризиків у зовнішньоекономічній діяльності; розглянуто особливості засобів зниження ризиків; оцінено тенденції зниження ризиків в Україні та світі; розглянуто політику управління ризиками ПАТ КБ «Приватбанк»; визначено перспективні напрямки зниження ризиків.

					ЗП 15.292	МЕВ-21дм		
Зм.	Лист	№ докум.	Підп	Дата	Кризовий менеджмент зовнішньоекономічної діяльності банку: управління ризиками	Лит.	Стор.	Сторінок
Розроб	Якунін						4	104
Перевір.	Д'яченко					СНУ ім. В. Даля		
Н. Контр.								
Зав. каф.								

АНОТАЦІЯ

Якунін Р.В. Кризовий менеджмент зовнішньоекономічної діяльності банку: управління ризиками. – Рукопис.

Магістерська робота на здобуття кваліфікаційно–освітнього рівня магістра за спеціальністю 292 – Міжнародні економічні відносини. – Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України, Северодонецьк, 2022.

Досліджено основні тенденції і концепції зниження зовнішньоекономічних ризиків. Розглянуто сутність та класифікація ризиків. Показано взаємозв'язок загальних категорій теорії зниження ризиків та стратегічне та тактичне управління ними на підприємстві. Оцінено та проаналізовано механізм зниження ризиків в Україні. Визначено особливості управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності у світі. З'ясовано вплив засобів зниження ризиків на підприємстві. Визначено проблеми з–за яких виникають ризики у зовнішньоекономічній діяльності та з'ясовані основні засоби їх вирішення.

ANNOTATION

Azhypa N.Y. Crisis management of the bank's foreign economic activity: risk management. – Manuscript.

Master's thesis for obtaining the qualification and the educational level of master's degree 292 – International economic relations – East Ukrainian Volodymyr Dahl National University Ministry of Education and Science of Ukraine, Severodonetsk, 2022.

The basic trend and concepts of reduction of the risks in foreign economic activity. Reviewed the essence and the classification of risks. Shown the relationship of the theory of general categories of risk's reduction and enterprise's strategic and tactical management of them. Classed and analyzed the mechanism of reduction of risks in Ukraine. Identified the features of the risk management of foreign economic activity in the world. Clarified the influence of the means of risk's reduction in the enterprise. Identified the problems because of which there are risks in the foreign economic activity and clarified the basic means of solving them.

ЗМІСТ

Вступ	7
Розділ 1 Теоретичні аспекти та сутність шляхів зниження ризиків у зовнішньоекономічній діяльності.....	10
1.1. Зміст та джерела ризиків зовнішньоекономічної діяльності.....	10
1.2. Види ризиків зовнішньоекономічної діяльності.....	20
1.3. Основні методи зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності..	26
Висновки до розділу 1.....	35
Розділ 2 Розробка механізмів зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства.....	37
2.1. Аналіз підходів до зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності.....	37
2.2. Світовий досвід в зниженні ризиків.....	52
2.3. Стан і особливості роботи механізмів зниження ризиків на прикладі ПАТ КБ «Приватбанк».....	58
Висновки до розділу 2.....	67
Розділ 3 Перспективні напрями зниження ризиків.....	69
3.1. Напрями і перспективи зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності в світі.....	69
3.2. Перспективи зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств.....	72
Висновки до розділу 3.....	83
Розділ 4 Визначення впливу запропонованих заходів на діяльність підприємства.....	85
4.1. Розробка методики оцінки ефективності зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства	85
4.2. Визначення впливу заходів по зниженню ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства	86
Висновки до розділу 4.....	90
Висновок.....	91
Список літератури.....	95
Додатки.....	101
Додаток А.....	102

ВСТУП

В умовах ринкової економіки господарюючі суб'єкти ведуть підприємницьку діяльність на свій ризик і повинні забезпечити фінансову стабільність підприємства самостійно.

Ризики є складовою частиною діяльності підприємства. Величина прибутковості і ступінь фінансової стійкості залежать від можливості підприємця передбачити ризик, оцінити його наслідки і ефективно ним управляти. У підприємця об'єктивно виникає потреба в страховому захисті майна та інших майнових інтересів.

Саме тому в умовах сучасного державотворення страхування та хеджування є важливими та необхідними видами діяльності, які забезпечують загальну економічну стабільність, розвиток усіх сфер господарювання, ефективний захист від численних природних, техногенних та інших ризиків, реалізацію державної соціальної політики. Повноцінний розвиток цього ринку дає помітний імпульс росту національної економіки, оскільки управління ризикками сприяє ефективному способу перерозподілу фінансових ресурсів як на території держави, так і за її межами.

Даній тематиці присвячено багато наукових праць вчених науково-дослідних інститутів, викладачів, економістів-практиків.

На сьогодні проблеми невизначеності та ризику у діяльності підприємств розглядаються на теоретичному рівні у працях українських та зарубіжних учених: Берези І.В., Бузько І.Р., Глухова В.В., Ю.Козелецького, О. Ланге, Лапусти М.Г., Лімітовського М.А., Перерви П.Г., Пономаренко О.М., Пушкаря О.І., Розенберга М.Г., Дж. Роггера, Роджерса Ф., Т. Сааті, Лоренса В. Туллі, Фішера С., Юрма У., та інших.

Питання, що стосуються сфери страхування, досліджували у своїх працях провідні вітчизняні вчені: В.Д. Базилевич, Л.М. Горбач, В.Д. Бігдаш, З.Г. Ватаманюк, Д.П. Біленчук, П.Д. Біленчук, О.Д. Вовчак, О.Л. Дорош,

Ю.О. Заїка, О.М. Залєтов, Л.Л. Кінащук, Н.І. Клименко, С.І. Кубів, А.Л. Лобанова, Н.І. Машина, С.С. Осадець, В.Й. Плиса, С.К. Реверчук, Т.В. Сива, О.О. Слюсаренко, В.І. Шевченко та ін. У своїх роботах вони зачіпали саму систему страхування ЗЕД підприємств і страхування комерційних і фінансових ринків.

Проте ще недостатня увага приділяється дослідженню тенденцій зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності в Україні з застосування зарубіжного досвіду.

В Україні відсутня цілісна концепція державної міграційної політики, не сформовано ефективної моделі стратегічного управління міжнародними міграційними потоками з урахуванням впливу глобалізації. Усе вищезазначене обумовило вибір теми магістерської роботи, визначило її мету і спектр завдань.

Метою магістерської роботи є поглиблення теоретичних положень щодо вивчення зарубіжного досвіду розвитку страхування ЗЕД підприємств та його використання в Україні.

- мета обумовила необхідність вирішення ряду взаємозалежних *завдань*:
- уточнити сутність поняття «ризик» та його класифікацію;
 - визначити принципи і головні методи зниження ризиків ЗЕД
 - виявити сутність і специфіку страхування у ЗЕД підприємств і його функцій;
 - виявити особливості хеджування;
 - проаналізувати розвиток методів зниження ризику ЗЕД в Україні і в світі;
 - виявити головні перспективи подальшого розвитку страхування та хеджування;
 - дослідити вплив методів зниження ризику на діяльність підприємства.

Об'єктом дослідження є методи зниження ризиків в системі зовнішньоекономічних зв'язків.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти зниження ризиків ЗЄД підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою магістерського дослідження були праці українських та закордонних економістів у сфері управління ризиком, страхування, закони України,

У процесі роботи було широко використано матеріали, що містяться у працях вчених у галузі економіки, менеджменту, інформацію наукових і науково-практичних конференцій з питань управління ризиком.

Під час розробки та вирішення поставлених завдань було застосовано методи спостереження, порівняння, логічного аналізу теоретичного і практичного матеріалу та інші методи дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в уточненні теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій з організації зниження ризиків підприємства у зовнішньоекономічній діяльності, використання зарубіжного досвіду.

Практичне значення одержаних результатів полягає у визначенні тенденцій і закономірностей покращення шляхів зниження ризиків, розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління ризику на підприємстві України.

Результати теоретичних досліджень, присвячених різноплановим аспектам страхування та хеджування, спрямовані на підвищення вірогідності, оперативності й аналітичності обліку ризиків, вони дозволяють найбільш повно виявляти їх та найбільш ефективно зменшувати їх наслідки

Структура та обсяг роботи. Матеріали магістерської роботи містять 4 таблиці, 2 рисунки, які подано на 104 сторінках. Список використаних джерел з 63 найменувань уміщено на 6 сторінках.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА СУТНІСТЬ ШЛЯХІВ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКІВ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Зміст та джерела ризиків зовнішньоекономічної діяльності

В економічній системі будь-який вид діяльності обумовлює появу ризиків, які призводять до збитків (небажаних наслідків) для системи загалом чи її структурних складових [42].

Ризик завжди притаманний економіці вільного підприємництва, оскільки бізнес передбачає обмірковане прийняття ризику з метою отримання бажаної віддачі. Уникнути економічних ризиків повністю – неможливо. Вони наявні через об'єктивні, притаманні економіці категорії конфліктності та невизначеності, відсутність повної інформації, неможливість точного прогнозу щодо багатьох параметрів економічних об'єктів та процесів [55].

Поняття про ризик пов'язується з усвідомленням небезпеки, загрози, ненадійності, невизначеності, непевності, випадковості, збитку. На думку дослідників, термін «ризик» походить від латинського слова «гебесшіі» – скеля або небезпека зіткнення з нею. Протягом тривалого часу поняття ризику не лише асоціювалося з багатозначними негативними проявами життєвих ситуацій, а й часто вживалося як їх синонім [8].

Ризики – це можливі несприятливі події, що можуть відбутися, і в результаті яких можуть виникнути збитки, майнові втрати учасників ЗЕД.

Ризик – це вибір, дії, які необхідно здійснити, при умові нестачі інформації [42].

Під ризиком взагалі розуміють ймовірність виникнення збитків або недоотримання доходів порівняно з прогнозуючим варіантом [47].

У страховій практиці термін «ризик» визначає, за яких обставин виникає відповідальність страховика за договором страхування, тому має широке тлумачення, вказуючи на [19]:

- розмір небезпеки;
- розмір відповідальності страховика;
- вид відповідальності страховика;
- об'єкт страхування.

Об'єкт ризику розглядають залежно від мети та рівня дослідження. На мікрорівні ним можуть бути окрема господарська операція, вид продукції, технологія, напрям виробничої діяльності тощо; на мезорівні – окреме підприємство, галузь, соціокультурна спільнота людей певної територіальної одиниці; на макрорівні – країна, регіон тощо [55].

Усі об'єкти ризику є системами – множинами елементів довільної природи, що мають зв'язки й утворюють певну цілісність.

Об'єкт ризику – система, ефективність та умови функціонування якої наперед точно не визначені.

Суб'єкт ризику визначають із огляду на його правочинність приймати рішення щодо об'єкта ризику. Зазвичай на мікрорівні суб'єктами ризику виступають окремі особи (керівники, менеджери, відповідальні працівники). Для мезо– і макрорівня характернішим є прийняття колективних рішень [55].

Суб'єкт ризику – особа (індивід або колектив), яка зацікавлена в результатах управління об'єктом ризику і має компетенцію приймати рішення щодо об'єкта ризику.

Об'єктивність ризику в економічній сфері ґрунтується на тому, що він існує внаслідок об'єктивних, притаманних економіці категорій конфліктності, невизначеності, розпливчастості, відсутності вичерпної інформації на момент оцінювання і прийняття управлінських рішень. Об'єкт ризику – це економічна система, оцінка ефективності й умови функціонування якої з необхідної точністю неможливо з заданою ймовірністю [42].

Суб'єктивність ризику зумовлюється тим, що в економіці діють реальні люди (інвестори, менеджери, управлінські команди, бізнесмени) зі своїми досвідом, психологією, інтересами, смаками, схильністю чи несхильністю до ризику, зі своєю поведінкою тощо. Суб'єкт ризику – особа або колектив, які зацікавлені в результатах управління об'єктом ризику і мають відповідну компетенцію щодо управління і прийняття відповідних рішень стосовно об'єкта ризику [42].

Наявність фактора ризику – необхідний атрибут ринкової економіки, оскільки ринок передбачає економічну свободу суб'єктів господарської діяльності, за якої вигода одних може стати втратами для інших. Тому суб'єкти ринку, прагнучи мінімізувати втрати, мають передбачати різні типи ризиків, джерела їх виникнення, можливість настання, наслідки і втрати. Однак, це супроводжується, як правило, величезними труднощами. Сучасна економічна система є складною структурою, яка безперервно розвивається і видозмінюється, трансформуючись і втрачаючи певні властивості та елементи, набуваючи нових [55].

Виокремлюють такі основні властивості ризику: конфліктність (суперечливість), альтернативність, правомірність, результативність, невизначеність.

Конфліктність ризику виявляється у певній суперечності між об'єктивно наявними ризиковими ситуаціями та їх суб'єктивною оцінкою. Так, особа, яка здійснює вибір, залежно від умов може вважати свої дії ризикованими або обережними. У процесі управління складною економічною системою за неузгодженості дійсного і бажаного її стану можуть виникати конфліктні ситуації [55].

Причини їх виникнення при підготовці та прийнятті рішень безпосередньо пов'язані зі суперечливою природою суб'єкта управління і поділяються на кілька груп:

- недосконалість процесу управління, спричинена невизначеністю інформації про об'єкт, недосконалістю методів й алгоритмів, помилками або некомпетентністю персоналу;
- недоліки у процесах взаємодії окремих елементів системи управління;
- обмеженість можливостей системи управління (нестача ресурсів, часу);
- багатозначність, багатокритеріальність, множинність стратегічних, тактичних і поточних цілей функціонування системи;
- втрата системою управління спроможності адекватно виконувати нові завдання.

Суперечливість ризику проявляється у різних аспектах: із одного боку, ризик зорієнтований на отримання позитивних для системи результатів прийняття рішень найефективнішими способами, з іншого – може призвести до несприятливих соціально–економічних наслідків (оскільки оцінка чи вибір альтернатив ґрунтовані на неповній, нечіткій, недостовірній на момент прийняття рішення інформації) [55].

Альтернативність ризику зумовлена необхідністю управління ним на основі оцінювання і вибору однієї з кількох найвірогідніших стратегій (альтернатив, варіантів, управлінських дій).

Залежно від конкретного змісту ризикової ситуації альтернативність може бути неоднакового ступеня складності й вирішуватися різними способами. У простих ситуаціях вибір здійснюють, як правило, на основі минулого досвіду та інтуїції, а в складних – необхідно додатково використовувати спеціальні методи й методики.

Альтернативи бувають незалежними, будь–які дії з якими не впливають на якість інших альтернатив, і залежними, за яких прийняття однієї з множини альтернатив впливає на характер вияву (ризик реалізації) інших.

Правомірність ризику полягає в дотриманні певного механізму, що регулює правовий аспект його вияву. Критеріями обґрунтованості при цьому слугують законодавство, юридичне право, морально–етичні норми.

Результативність ризику виявляється у потенційній можливості відхилень від очікуваного результату події (негативних, нульових і позитивних). Ризик виражається ймовірністю одержання таких небажаних результатів, як зниження прибутку і втрати внаслідок різних причин, а низький рівень ризику зменшує можливість отримання високих прибутків. Тому, з одного боку, виробник намагається звести до мінімуму ступінь ризику і з кількох альтернативних рішень завжди вибирає ті, за яких рівень ризику мінімальний, з іншого – дуже важливо вибрати оптимальне співвідношення рівня ризику та ступеня ділової активності, що зможе забезпечити дохідність.

Невизначеність ризику є фундаментальною характеристикою недостатньої забезпеченості процесу прийняття рішень знаннями стосовно певної проблемної ситуації. Ризик можна вважати одним із способів зняття невизначеності, що виникає внаслідок недостовірності інформації або відсутності однозначності. Знайти засоби, що дають змогу повністю позбутися впливу фактора невизначеності, практично неможливо.

Невизначеність, своєю чергою, можна деталізувати як недостовірність («ефект марева»), неоднозначність (ефект «нечіткості», «розпливчастості»), невідомість.

Підкреслюючи подвійну сутність ризику, Н. І. Машина вирізняє такі його функції [42]:

- а) інноваційну;
- б) регулювальну;
- в) захисну;
- г) аналітичну.

Інноваційна функція ризику полягає в пошуку нетрадиційних шляхів вирішення економічних проблем, у більшості випадків економічний успіх і конкурентоспроможність досягаються завдяки інноваційній діяльності.

Регульовальна функція ризику виявляється у конструктивній і деструктивній формах.

Конструктивна полягає у тому, що здатність ризикувати є одним із шляхів успішної діяльності підприємця, що допомагає переборювати консерватизм, догматизм, відсталість, психологічні бар'єри, що перешкоджають перспективним нововведенням.

Деструктивна полягає у тому, що приймаються необґрунтовані, невиважені рішення, іноді за відсутності повної інформації, належного урахування закономірностей розвитку явищ, що породжує авантюризм, суб'єктивізм.

Захисна функція ризику полягає у тому, що ризик треба не тільки розглядати як природний стан підприємця, а й терпимо ставитися до можливих невдач.

Аналітична функція передбачає аналіз усіх можливих альтернатив, варіантів рішень і вибір із них найбільш рентабельних і найменш ризикованих. У простих випадках спираються на інтуїцію, минулий досвід. Однак вибираючи оптимальне рішення, слід використовувати спеціальні методи аналізу.

Усі ризики виникають унаслідок дії різноманітних чинників, що стають джерелами ризику. Джерело ризику – фактори (явища, процеси), що спричиняють невизначеність результатів, зумовлених певними ендогенними чи екзогенними змінами або діями суб'єктів ризику.

Ризики, що виникають під час здійснення ЗЕД, залежать від багатьох об'єктивних причин [42]:

1. Об'єктивна невизначеність майбутнього.
2. Постійна нестабільність економічних процесів в усіх країнах світу.

3. Об'єктивна неповнота вихідної інформації, недостатність інформації, наявність комерційної таємниці про діяльність суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності.

4. Принцип порівняльних переваг, згідно з яким сукупність обсягу виробництва продукції буде найбільшою тоді, коли кожен товар вироблятиметься тією країною, в якій витрати на виробництво товару нижчі.

5. Умови ЗЕД, суть яких полягає в тому, що обмін товарами залежить від співвідношення світового попиту і пропозиції на ці товари.

6. Лібералізація ЗЕД, що ґрунтується на такому принципі: завдяки вільній торгівлі, заснованій на принципі порівняльних витрат, світова економіка може досягти ефективнішого розміщення ресурсів і вищого рівня матеріального добробуту країн–учасниць.

7. Торговельні бар'єри. Попри усю переконливість аргументів на користь вільної торгівлі, насправді на цьому шляху існує безліч перешкод. Серед них особливе місце посідають мита – акцизні податки на імпортні товари. Мита можуть запроваджуватися задля одержання доходів чи захисту вітчизняних підприємців. Серед них виокремлюються фіскальні і протекціоністські мита.

8. Імпортні квоти, за допомогою яких встановлюються максимальні обсяги товарів, які можуть бути імпортовані за певний період часу.

9. Система ліцензування, створення завищених стандартів якості і безпеки продукції або просто бюрократичні заборони в митних процедурах.

10. Вільно плаваючі валютні курси, що визначаються безперешкодною грою попиту та пропозиції. Подорожчання і знецінювання валюти зумовлюється, загалом, зміною смаків споживачів, відносною зміною в доходах різних країн, відносною зміною цін, відносною зміною реальних відсоткових ставок, спекуляцією на курсах валют. Прихильники цієї системи доводять, що за час її недовгого існування вона функціонувала набагато краще, ніж передбачалось. Однак тепер існують вагомі аргументи на користь стабільних валютних курсів.

11. Фіксовані валютні курси. Послідовники цієї системи стверджують, що її використання зменшує ризик, пов'язаний з міжнародною торгівлею і фінансами. Вважається, що фіксовані валютні курси сприяють розширенню обсягів торгівлі і фінансових операцій. Однак життєздатність цієї системи залежить від двох взаємозалежних умов: по–перше, наявності достатніх валютних резервів країни; по–друге, випадкового виникнення дефіцитів чи активів платіжного балансу.

12. Міжнародні системи валютних курсів. Кожна система створює певні ризикові ситуації.

Загальні причини виникнення ризиків [46]:

1. Постійна нестабільність економічних процесів в країнах світового співтовариства.

2. Недостатня поінформованість про економіки країн–партнерів.

3. Відсутність чітких цілей діяльності суб'єкта ЗЕД.

4. Наявність комерційної таємниці про діяльність суб'єкта ЗЕД.

Разом із загальними існують конкретні джерела виникнення ризиків у ЗЕД.

До них належать:

1. Фінансові умови:

- інфляція та зростання цін;
- банкрутство покупців;
- зміна курсу валют;
- неконвертованість валют;
- зміни оподаткування експортно–імпортних операцій;
- невиконання зобов'язань субпідрядниками ЗЕД;
- неплатоспроможність субпідрядників ЗЕД;
- валютні обмеження на експорт/імпорт;
- зміна процентної ставки по кредитах;

2. Економічні фактори:

- економічна нестабільність;

- зниження темпів виробництва (в суспільстві в цілому);
- зниження темпів розвитку експортного виробництва;
- зниження рівня доходів населення;
- невиконання зобов'язань партнерів по поставці сировини та матеріалів;
- нестабільність ринку;
- відстала (регресивна) структура експорту та імпорту (ввезення, вивезення застарілих, неякісних товарів);

3. Ризики, пов'язані з управлінням ЗЕД:

- невірний вибір партнера;
- незнання повної компетенції партнера;
- помилки, допущені в виборі субпідрядника зовнішньоекономічної операції;
- помилки, допущені в комерційній пропозиції (відповідальність, якість товару тощо);
- помилки у виборі виконавців ЗЕД;
- неправильна (помилкова) модель управління ЗЕД;
- помилки в виборі форми ЗЕД;
- відсутність контролю за ризиками при укладанні контракту (не враховується в економічних санкціях).

4. Політичні фактори ризиків в ЗЕД:

- зміни в національному законодавстві партнерів ЗЕД;
- можливість націоналізації матеріальних засобів;
- зміни в митному регулюванні країн–партнерів ЗЕД;
- адміністративні заходи (бюрократія) регулювання експорту та імпорту (отримання дозволу на експорт/імпорт);
- обмеження міжнародної міграції робочої сили;
- політична нестабільність країн–партнерів ЗЕД;
- регулювання ЗЕД місцевими органами влади;
- громадянські та воєнні заворушення (тероризм).

5. Фактори ризику, пов'язані з організацією ЗЕД:

- помилки в розробці концепцій зовнішньоекономічних операцій;
- недостатнє врахування місцевих факторів ЗЕД (природних, трудових ресурсів, нормативно–правових зобов'язань);
- зміни в проекті зовнішньоекономічної операції;
- зрив поставок при здійсненні ЗЕД;
- неякісна робота виконавців зовнішньоекономічної операції.

6. Фактори ризику, що впливають на ушкодженням матеріальних цінностей:

- ушкодження товарів при експорті/імпорті;
- втрата товарів при експорті/імпорті;
- виробнича травма виконавців зовнішньоекономічної операції.

7. Стихійні лиха як джерело ризику в ЗЕД:

- повінь;
- землетрус;
- обвал;
- ураган;
- пожежа;
- інші.

8. Екологічні умови як джерело ризику в ЗЕД

- забруднення навколишнього середовища;
- недотримання техніки безпеки при здійсненні

9. Соціальні чинники ризиків у ЗЕД Помилки, неврахування тенденцій:

- зміст структури населення (освітня, національна, вікова, професійна);
- розширення впливу політичних партій, рухів;
- національні традиції;
- зростання впливу релігії;
- морального стану суспільства тощо.

Наявність ризиків в ЗЕД передбачає визначення цілей по їх регулюванню. Основна мета регулювання ризиків в ЗЕД – це захист суб'єкта

ЗЕД від збитків та мінімізація витрат пов'язаних із здійсненням зовнішньоекономічних операцій.

1.2. Види ризиків зовнішньоекономічної діяльності

В ЗЕД нараховується близько 150 видів ризиків.

Класифікація ризиків дає змогу розподілити їх за певними ознаками на однорідні кластери, що сприяє застосуванню конкретних методів аналізу, оцінки та управління ризиками.

Необхідність класифікації ризиків пов'язана і з тим, що відважитися на ризик підприємця змушує невизначеність [55].

Класифікація ризиків означає систематизацію безлічі ризиків на підставі певних ознак і критеріїв, що дають змогу об'єднати підмножини ризиків у певні групи. Нараховують більше 40 різних критеріїв ризиків.

Класифікація деталізує можливі види ризику залежно від виду підприємницької діяльності.

Донині в економічній теорії не розроблено загальноприйнятого та вичерпного підходу до класифікації ризиків. Це пов'язано з тим, що на практиці відомо багато проявів ризику, й це іноді ускладнює розмежування на окремі його види.

Доцільно виділити різноманітні принципи класифікації, в основу яких покладено цілі, що їх мають на меті при вивченні ризиків, незалежно від видів діяльності.

У таблиці 1.1. (Додаток А) відображені основні підходи до класифікації ризиків.

Розглянемо існуючі класифікації ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Одним із перших класифікацією ризиків зайнявся Дж. М. Кейнс, який розглянув це питання з боку суб'єкта, що здійснює інвестиційну діяльність, виокремивши три основні види ризиків [42]:

- підприємницький ризик – невизначеність одержання очікуваного доходу від вкладення коштів;
- ризик «позикодавця» – пов'язаний з неповерненням кредиту, що містить юридичний ризик (ухиляння від повернення кредиту) і кредитний ризик (недостатність забезпечення позики);
- ризик зміни цінності грошової одиниці – імовірність втрати коштів унаслідок зміни курсу національної грошової одиниці (валютний ризик).

За думкою Дж. М. Кейнса основні види ризиків тісно переплітаються. У ризиковій ситуації приймають участь позичальник і кредитор. Позичальник, прагне одержати якомога більшу різницю між відсотком за кредит і нормою рентабельності; кредитор прагне також максимізувати. В результаті ризики «накладаються» один на одного, що часто відлякує інвесторів.

Савлук М.І. у роботі зазначає, що у зовнішньоекономічній діяльності розрізняють чотири основні групи ризиків:

- ризик країни;
- банківський;
- валютний;
- ризик контрагента.

До ризику країни належать політичні та економічні події в певній країні, які можуть призвести до втрат під час зовнішньоторговельних операцій. Ризик банку пов'язаний з втратами, що можуть виникати через його недостатню фінансову надійність, неналежну організацію управління банком.

На діяльність банку як фінансової структури впливає: навколишнє політичне та економічне середовище, конкуренція, акціонери, якість

персоналу, технічне обладнання тощо. Валютні ризики – загроза втрат у результаті зміни курсів валют під час виконання контракту. Такі втрати виникають, зокрема, при змінах курсу валюти ціни відносно валюти платежу в період між підписанням зовнішньоторговельного або кредитного контракту і здійсненням платежу за ним. У разі збігу валюти ціни і валюти платежу валютний ризик спричинюється зміною курсу валюти контракту порівняно з національною валютою контрагентів або з падінням купівельної спроможності валют.

Ризик контрагента прийнято поділяти на два види:

- ризик неплатежу;
- ризик невиконання контракту.

Ризик неплатежу виникає для експортера, якщо імпортер неспроможний або не бажає здійснити платіж за контрактом.

Ризик невиконання контракту полягає в невиконанні сторонами умов контракту. Зокрема, імпортер може відмінити або в односторонньому порядку змінити замовлення.

За наслідками прийнято поділяти ризики на категорії:

- допустимий
- критичний
- катастрофічний.

Допустимий ризик проявляється у випадку, якщо у результаті його нездійснення підприємству загрожує втрата прибутку. Ця категорія ризику передбачає, що втрати не перевищують обсяг очікуваного прибутку. Тобто діяльність економічного суб'єкту доцільна, хоча втрати мають місце.

Критичний ризик проявляється у випадку, якщо підприємству загрожує втрата виторгу. Ця категорія ризику передбачає, що збитки свідомо перевищують очікуваний прибуток і в граничному випадку можуть призвести до втрати всіх засобів, вкладених підприємством.

Катастрофічний ризик проявляється у випадку, якщо виникає неплатоспроможність підприємства. Також до цієї групи відносять будь-

який ризик, пов'язаний з прямою небезпекою для життя людей чи виникненням екологічних катастроф.

Важливим чинником для класифікації ризиків є характер впливу на результати діяльності підприємства. Згідно з нею ризики поділяються на чисті та спекулятивні. Чисті ризики, на відміну від спекулятивних, передбачають нульовий результат або збиток у процесі господарської діяльності.

Економіст И. Шумпетер виокремлює ризик, пов'язаний з можливою технічною помилкою щодо виробництва та ризик, пов'язаний з відсутністю комерційного успіху [42].

Розрізняють ризики за наступними ознаками:

- ризик, пов'язаний з господарською діяльністю;
- ризик, пов'язаний з особистістю підприємця;
- ризик, пов'язаний з неповною інформацією щодо стану довкілля.

Окрім цього визначають наступні класифікаційні ознаки ризиків [42]:

1) за масштабами та обсягами:

- глобальний;
- локальний;

2) за аспектами:

- психологічний;
- соціальний;
- економічний;
- екологічний;
- юридичний;
- політичний;
- медикобіологічний;

2) за мірою об'єктивності та суб'єктивності:

- з об'єктивною ймовірністю;
- з суб'єктивною ймовірністю;
- з об'єктивно–суб'єктивною ймовірністю;

3) за ступенем (мірою) ризиконасиченості рішень:

- мінімальний;
- середній;
- оптимальний);

4) за мірою обґрунтованості ризику:

- раціональний;
- нераціональний;
- авантюрний;

5) за терміном оцінювання та урахування ризику:

- випереджаючий;
- своєчасний;
- запізнений;

6) за чисельністю осіб, які беруть участь у прийнятті рішень:

- індивідуальний;
- груповий;
- колективний;

7) за ситуаційним класом джерел:

- в умовах невизначеності;
- в умовах конфлікту (конкуренції);
- в умовах розпливчастості (нечіткості).

Г. Н. Макарова пропонує розрізняти приватні і загальнонаціональні (стратегічні) зовнішньоекономічні ризики. На сьогодні найбільш поширеними різновидами загальнонаціональних зовнішньоекономічних ризиків для окремих країн є ризики виходу з-під національного контролю і регулювання стратегічно важливих галузей економіки, що потрапили з тих чи інших причин під вплив іноземного капіталу чи держав окремих закордонних компаній, що мають інтереси, істотно розбіжні чи прямо протилежні інтересам національної економіки.

На думку В. Крамаренко та О. Дегтярьова, в операціях на зарубіжних ринках ризик розпадається на дві частини: такий, що викликаний

особливостями і подіями в конкретній країні (ризик країни); звичайний комерційний та інвестиційний ризики, що пов'язані з поведінкою контрагентів за операціями. Залежно від можливості підприємства впливати на ризик в науковій літературі існує також поділ ризиків ЗЕД на внутрішні (за Н. Ларіоною – підприємницькі та фінансові) та зовнішні [6, с.10; 22;45].

О. Крупицька ризики експортно–орієнтованої компанії поділяє на умовно некеровані (важкокеровані), некеровані та керовані (регульовані) [25, с.10].

А. Євтєєв вказує на потребу здійснення класифікації зовнішньоекономічних ризиків за видами ЗЕД, сферою виникнення (багаторівнева класифікація: мега–, макро–, мезо–, мікрорівень) та статтями зовнішньоторговельної угоди [9, с.8].

О. Єрмакова, В. Сазонов та П. Вінник у своєму дослідженні виділяють дві групи ризиків ЗЕД: ризики, пов'язані з умовами контракту (підгрупи – за статтями зовнішньоекономічного контракту) та ризики, зовнішні відносно контракту [11, с.36].

Л. Маханець доводить, що для кожного з видів ЗЕД (зовнішньоторговельна, фінансова, виробнича та інвестиційна діяльності) можна виокремити ризики, притаманні даному виду діяльності. Водночас, усі види ЗЕД обтяжені метасистемним ризиком [30, с.8].

Е. Волкодаєва та Л. Ханбікова класифікують ризики при проведенні зовнішньоекономічних операцій за характером обліку та за джерелом виникнення (суб'єктивні та об'єктивні) [4, с.27].

Ризики ЗЕД, на думку О. Лев'якова, варто класифікувати за сферою виникнення, можливістю передбачення та контролю, територією виникнення та сферою прояву [28].

Д. Єчкалов розподіляє ризики за напрямками ЗЕД на залежні й незалежні та здійснює подальшу класифікацію за сферами та секторами [10, с.16].

О. Іващенко серед первинних класифікаційних ознак зосереджує увагу на таких, як час виникнення, характер обліку та характер наслідків [16].

М. Левченко теж бере за основу сфери діяльності, виокремлюючи таким чином три складові внутрішнього ризику ЗЕД – виробничу, фінансову та інвестиційну й відповідно до цього підходу класифікує ризики ЗЕД. До зовнішніх ризиків даний автор відносить політичні, макроекономічні, законодавчі [27].

Всі ризики, незважаючи на їхню класифікаційну приналежність, є економічними ризиками. Це пояснюється тим, що всі види ризиків (ризик втрати репутації, валютний, політичний, екологічний ризики тощо) мають економічно виражені наслідки, які проявляються прямо чи опосередковано. Тому їх економічна вираженість і визначає спільну рису між усіма видами ризику [55].

1.3. Основні методи зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності

Зменшити ризик можна шляхом його управління. Робота з управління зовнішньоекономічними ризиками повинна включати такі основні напрями [5]:

- аналіз ситуації і визначення можливих ризиків (аналіз);
- оцінка ймовірного збитку і прийняття рішень, спрямовані на його зниження (контроль);
- реалізація прийнятих рішень і контроль за їх виконанням (фінансування).

Аналіз ризику — це комплексний етап, який включає діагностику або ідентифікацію ризиків (аналіз спостережень за виробничою діяльністю, аналіз свідчень працівників, документальний аналіз діяльності фірми тощо):

- оцінювання ризиків кількісними методами (максимальна величина збитку, ймовірне настання події);
- визначення послідовності наступних дій на підставі загальної оцінки ризику в даній конкретній ситуації.

Контроль здійснюється різними способами [5]:

- уникнення ризику — найефективніший і найважчий. Уникнення можливе коли є альтернативні рішення;
- зменшення ризику — попереджувальна діяльність, потребує значних фінансових витрат на технічні засоби, організаційні заходи;
- обмеження ризику — це коли ризик уже настав;
- розсіювання (поділ) ризику – як диверсифікація портфелю активів, тобто обмін пакетами акцій,

Фінансування здійснюється двома методами — самофінансування і передання ризику іншому суб'єкту згідно з попередньою взаємною домовленістю.

Недолік самофінансування – неможливість точно визначити потреби в резервних коштах через недостатню статистичну та розрахункову базу. Ця форма має обмежене застосування, оскільки потребує високої довіри.

Передання (трансфер) ризиків здійснюється у двох формах:

- 1) ризики передаються під фінансову гарантію іншого суб'єкта;
- 2) ризики передаються професійним страховикам на підставі договору страхування за відповідну плату.

Страховик вирівнює ризики шляхом перерозподілу між суб'єктами. Такі ризики повинні відповідати такими критеріям:

- критерію цілковитої випадковості — подія, яка є причиною збитків, надзвичайна, а величина збитку — непередбачувана;
- критерію однозначності, тобто між ризиком і збитками повинен існувати явний причинно–наслідковий зв'язок;
- критерію оцінювання у грошових одиницях — потреби, які обслуговують ризик, повинні мати вартісну, грошову оцінку;

- критерію незалежності — ризики не повинні бути спеціально спричинені;

- критерію величини — найбільш імовірними є настання середніх ризиків.

Усі способи контролю застосовуються одночасно.

Виокремлюють такі методи зменшення можливих збитків, які спричиняють ризики [5]:

- страхування, тобто використання різних видів полісів, договорів страхування, які застосовуються в міжнародних торгово-економічних відносинах;

- хеджування як метод використання біржових ф'ючерсних контрактів і опціонів;

- застосування різних форм і методів розрахунково-кредитних відносин, які зводять до мінімуму ризик неплатежу за поставлені товари (акредитиви, гарантії, за видатки);

- аналіз і прогнозування кон'юнктури (попит, пропозиції ціни) на зовнішньому ринку, планування і своєчасна розробка заходів за рахунок власних і запозичених коштів з метою уникнення збитків;

- інші методи.

Страхування — найбільш розповсюджений метод зменшення ризиків.

Страхування зовнішньоекономічної діяльності підприємств – це міжнародні економічні відносини по захисту майнових інтересів суб'єктів господарювання різних форм власності протягом періоду, в якому відбуваються певні події (страхові випадки), за рахунок майнових коштів, що формуються із сплачених ними внесків (страхових премій) [3].

Його мета – зменшити ризик.

Характерні ознаки страхування [19]:

- цільове використання створеного цільового фонду. Матеріальний збиток відшкодовується лише у суворо обумовлених випадках і межах;

- повернення ресурсів;

– суворо обумовлений характер відносин перерозподілу коштів між учасниками створення страхового фонду (відшкодування збитків страхувальникам здійснюється шляхом його розподілу на всіх);

– не постійний, а ймовірний характер відносин. Це обумовлено тим, що заздалегідь невідомі ні термін настання страхової події, ні розмір збитків, ні те, чийого конкретного матеріального інтересу і якою мірою вона торкається.

Економічна сутність страхування зовнішньоекономічної діяльності полягає в замкнених перерозподільних відносинах між учасниками страхування з приводу формування за рахунок сплачених страхових внесків спеціальних грошових фондів і використання їх для захисту майнових інтересів учасників зовнішньоекономічної діяльності при настанні страхових випадків [2].

Учасниками страхових відносин виступають [19]:

– страховики – юридичні особи, які одержали в установленому законодавством порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності;

– страхувальники – юридичні особи та дієздатні громадяни, які уклали зі страховиками договори страхування або є страхувальниками відповідно до законодавства України.

Страхові відносини між страхувальником і страховиком виникають у зв'язку з існуванням у страхувальника страхового інтересу до забезпечення страховим захистом належного йому майна або інших законних майнових інтересів [2].

Унікальність страхування зовнішньоекономічної діяльності в тому, що воно в більшій мірі, ніж інші галузі, пов'язане з міжнародними економічними відносинами і являє гарантії відновлення порушених майнових інтересів всіх його учасників [2].

Страхування проводиться, як правило, у грошовій формі, але іноді буває і натуральне страхування [24].

Страхування застосовують для відшкодування майнових збитків шляхом взаємних внесків багатьох осіб. Теперішня страхова система

основується на внесках страхувальників твердо встановлених платежів, які не залежать від розміру втрат. Виплати по страхуванню здійснюються зі страхового фонду, який створюється на основі платежів, які були сплачені до цього моменту [56].

Створюючи надійний підмурівок для функціонування ринкової економіки, інститут страхування в сучасному світовому господарстві також розвивається досить динамічно. Статистика свідчить, що страхування є однією з найпоширеніших та стабільних сфер світової економіки (щорічний темп її зростання становив понад 3%) [18].

Страхування у зовнішньоекономічній діяльності являє собою комплекс видів страхування, які забезпечують захист майнових інтересів суб'єктів господарської діяльності, що беруть участь у різних формах міжнародного та світогосподарського співробітництва. Таким чином, у зовнішньоекономічних зв'язках страхуються угоди, що укладаються між іноземними контрагентами. На платіжному балансі країни страхові операції ЗЕД відображаються лише тоді, коли одна зі сторін страхового договору (страхувальник, бенефіціар, страховик) є нерезидентом, тобто іноземною юридичною або фізичною особою.

Об'єктами страхування у ЗЕД виступають матеріальні або майнові інтереси, пов'язані з різними аспектами зовнішньоекономічного співробітництва (торговельні, валютні, кредитні, виробничо-інвестиційні та ін.) [19].

Суб'єктами страхування у ЗЕД (страхувальниками) можуть бути і окремі фірми, і держава в цілому як контрагент зовнішньоекономічної угоди [19].

Для позначення різних методів страхування різних ризиків шляхом укладання двох протилежних угод у банківській, біржовий та комерційній практиці використовується термін «хеджування» (від англ. hedge – захищати).

У вузькому сенсі хеджування означає, що хеджери здійснюють страхування ризику шляхом створення зустрічних вимог і зобов'язань в іноземній валюті [26].

Традиційним і найбільш поширеним видом хеджування є термінові (форвардні) угоди з іноземною валютою. Наприклад, англійська фірма, яка очікує через шість місяців надходження доларів США, здійснює хеджування шляхом продажу майбутніх надходжень доларів на фунти за строковим курсом на шість місяців. Фірма, здійснюючи форвардну угоду, створює зобов'язання поставити продані долари для балансування наявних доларових вимог. У разі падіння курсу валюти платежу (долари) збитки за експортним контрактом будуть покриті за рахунок курсової прибутку за терміновою валютної операції. Імпортер, навпаки, завчасно купує іноземну валюту, якщо очікується підвищення курсу валюти платежу, зафіксованої в контракті.

Аналогічно іноземний інвестор страхує ризик, пов'язаний з можливим зниженням курсу валюти, в якій зроблені інвестиції, шляхом продажу її на певний термін з метою запобігання своїх активів від втрат. На ринку валютних ф'ючерсів хеджер – покупець ф'ючерсного контракту отримує гарантію, що у разі підвищення курсу іноземної валюти на ринку «спот» (готівкових угод) він може купити її за більш вигідним курсом, зафіксованим при укладенні ф'ючерсної угоди. Таким чином, збитки по готівковій угоді компенсуються прибутком на ф'ючерсному валютному ринку при підвищенні курсу іноземної валюти, і навпаки. Валютний курс на ринку «спот» зближується з курсом ф'ючерсного ринку в міру наближення терміну виконання ф'ючерсного контракту.

Отже, головна мета валютних ф'ючерсів – компенсація валютного ризику, а не отримання іноземної валюти. Тому зазвичай хеджери закривають свої валютні позиції на останніх торгових сесіях (робочих сеансах), отримуючи прибуток або оплачуючи програш на ф'ючерсному ринку (маржу).

Хеджування впливає на попит і пропозицію на ринку термінових угод, посилюючи тиск на певні валюти, особливо в періоди несприятливих тенденцій в динаміці їхнього курсу.

Основними методами захисту від кредитних ризиків, крім хеджування, є: гарантії (уряду чи першокласного банку) і спеціальна система страхування міжнародних кредитів (в основному експортних) [23].

Акредитив – це грошове зобов'язання банку, за дорученням і за рахунок його клієнта–імпортера, здійснити оплату на користь експортера, або забезпечити платіж іншим банком, у межах певної суми та у визначений строк проти документів, що супроводжують акредитив [57].

Розрізняють такі їх види [57]:

- відзивні – ануляція або зміна умов без повідомлення експерта;
- безвідзивні – ануляція або зміна умов з повідомленням експерта;
- покриті – резервуються валютні кошти шляхом відкриття депозиту у виконуючому банку;
- непокриті – валютні кошти не резервуються;
- підтвержені – гарантія платежу двома банками;
- непідтвержені – відповідальність за оплату несе тільки банк емітент;
- трансферабельний – операція через посередника, є два експерти;
- компенсаційний – передбачає в розрахунок два акредитиви (один – за доручення імпортера, другий – за дорученням посередника);
- револьверний – постійне постачання товарів, можливість поповнення;
- резервний – повна гарантія оплати банком–емітентом;
- з червоною смугою – видача авансів експортеру для відправлення товарів;
- документарний акредитив – це акредитив, платежі за яким проводяться при умові подання в банк комерційних і фінансових документів.

Банківська гарантія є одним з найпоширеніших способів забезпечення зобов'язань у сфері міжнародної торгівлі.

Особа, на прохання якої надається банківська гарантія, називається принципалом.

Бенефіціаром називають особу, зазначену у банківській гарантії як таку, на вимогу і на користь якої банк–гарант здійснює платіж.

Банк–гарант видає гарантію, тобто бере на себе зобов'язання, що при настанні обумовлених обставин він виконає платіж на користь зазначеної у гарантії особи [5].

Гарантія — досить широке поняття. Воно поширюється на якість товару, обов'язок однієї особи відповідати перед кредитором іншої за виконання нею своїх зобов'язань. Поняття «гарантія» часто вживається як синонім терміна «поручництво» («порука»). Гарантію можна розглядати і як самостійне та незалежне зобов'язання банку щодо забезпечення виконання зобов'язань іншої особи. З класичним поручництвом банківську гарантію об'єднує те, що як гарант, так і поручитель повинні виплачувати обумовлену суму у разі невиконання зобов'язань третьою особою. Гарантія відрізняється від поручництва тим, що зобов'язання гаранта (банку) не залежать від зобов'язань принципала. Банк, що надає гарантію, не має права пред'являти бенефіціару гарантії вимоги, які може пред'являти боржник, зобов'язання якого забезпечуються гарантією. Обсяг зобов'язань банку може не збігатися з обсягом зобов'язань боржника. До того ж банківське зобов'язання є лише грошовим. Дійсність гарантійного зобов'язання не залежить від дійсності зобов'язань основного боржника. Банківська гарантія не може бути субсидіарною (тобто додатковою). Це означає, що банк не може вимагати від бенефіціара, щоб він спочатку пред'явив вимоги до боржника, а вже потім до банку. Банківська гарантія вважається надійнішим способом забезпечення зобов'язань, ніж традиційне поручництво.

Банківська гарантія не має спеціального регулювання у національному законодавстві майже всіх країн світу. Є лише поодинокі винятки.

Суть банківської гарантії полягає не у виконанні зобов'язань гарантом замість боржника. Така гарантія є певною компенсацією за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань принципала.

Банківська гарантія може бути як такою, що не підлягає відкликанню, так і відкличною. Невідклична гарантія не може змінюватися без згоди бенефіціара. Права бенефіціара за цією гарантією, як правило, не передаються іншій особі. Гарант несе зобов'язання лише відповідно до умов, передбачених у договорі банківської гарантії.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

В економічній системі будь-який вид діяльності обумовлює появу ризиків, які призводять до збитків (небажаних наслідків) для системи загалом чи її структурних складових.

Під ризиком взагалі розуміють ймовірність виникнення збитків або недоотримання доходів порівняно з прогнозуючим варіантом

Виокремлюють такі основні властивості ризику: конфліктність (суперечливість), альтернативність, правомірність, результативність, невизначеність.

Усі ризики виникають унаслідок дії різноманітних чинників, що стають джерелами ризику. Джерело ризику – фактори (явища, процеси), що спричиняють невизначеність результатів, зумовлених певними ендегенними чи екзогенними змінами або діями суб'єктів ризику.

Всі ризики, незважаючи на їхню класифікаційну приналежність, є економічними ризиками. Це пояснюється тим, що всі види ризиків (ризик втрати репутації, валютний, політичний, екологічний ризики тощо) мають економічно виражені наслідки, які проявляються прямо чи опосередковано. Тому їх економічна вираженість і визначає спільну рису між усіма видами ризику

Страховання — найбільш розповсюджений метод зменшення ризиків.

Страховання зовнішньоекономічної діяльності підприємств – це міжнародні економічні відносини по захисту майнових інтересів суб'єктів господарювання різних форм власності протягом періоду, в якому відбуваються певні події (страхові випадки), за рахунок майнових коштів, що формуються із сплачених ними внесків (страхових премій)

Економічна сутність страхування зовнішньоекономічної діяльності полягає в замкнених перерозподільних відносинах між учасниками

страхування з приводу формування за рахунок сплачених страхових внесків спеціальних грошових фондів і використання їх для захисту майнових інтересів учасників зовнішньоекономічної діяльності при настанні страхових випадків.

Класичні принципи страхування в повному обсязі застосовні до страхування зовнішньоекономічної діяльності.

Для позначення різних методів страхування різних ризиків шляхом укладання двох протилежних угод у банківській, біржовій та комерційній практиці використовується термін «хеджування» (від англ. hedge – захищати). У вузькому сенсі хеджування означає, що хеджери здійснюють страхування ризику шляхом створення зустрічних вимог і зобов'язань в іноземній валюті

Хеджування впливає на попит і пропозицію на ринку термінових угод, посилюючи тиск на певні валюти, особливо в періоди несприятливих тенденцій в динаміці їхнього курсу.

Акредитив – це грошове зобов'язання банку, за дорученням і за рахунок його клієнта–імпортера, здійснити оплату на користь експортера, або забезпечити платіж іншим банком, у межах певної суми та у визначений строк проти документів, що супроводжують акредитив.

Банківська гарантія є одним з найпоширеніших способів забезпечення зобов'язань у сфері міжнародної торгівлі. Особа, на прохання якої надається банківська гарантія, називається принципалом. Бенефіціаром називають особу, зазначену у банківській гарантії як таку, на вимогу і на користь якої банк–гарант здійснює платіж. Банк–гарант видає гарантію, тобто бере на себе зобов'язання, що при настанні обумовлених обставин він виконає платіж на користь зазначеної у гарантії особи.

РОЗДІЛ 2 РОЗРОБКА МЕХАНІЗМІВ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРИЄМТСТВА

2.1. Аналіз підходів до зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності

Щоразу, коли дві сторони погоджуються в майбутньому обмінятися тими чи іншими товарами за наперед обумовленими цінами, йдеться про форвардний контракт. Люди часто укладають форвардні контракти, навіть не підозрюючи, що це так називається [55].

Ось основні властивості форвардних контрактів і терміни, що використовують для їх опису [55]:

- дві сторони погоджуються обмінятися якимись видами товарів в майбутньому, базуючись на ціні, встановленій нині, – це так звана форвардна, або термінова ціна;

- ціна за умови негайної поставки одиниці товару та відповідної негайної сплати за нього називається ціною спот, або спотовою ціною;

- у момент укладення форвардного контракту жодна зі сторін нічого не платить іншій стороні;

- номінальна вартість контракту – визначається множенням кількості одиниць товару, зазначеного в контракті, на його форвардну ціну;

- про сторону, яка погоджується купити вказаний у форвардному контракті товар, говорять, що вона займає довгу позицію, а про сторону, яка погоджується продати товар, – що вона займає коротку позицію.

Ф'ючерсний контракт – це форвардний контракт, яким торгують на деяких біржах, і його умови певним чином стандартизовані. Біржа, на якій укладаються ф'ючерсні контракти, стає посередником між покупцем та продавцем, і таким чином виходить, що покупець та продавець укладають

окремі контракти з біржею. Стандартизація означає, що умови ф'ючерських контрактів (тобто кількість та якість поставленого товару і т. д.) однакові [55].

Форвардний контракт часто дає змогу знизити ризик, з яким стикаються і покупець, і продавець [55].

Використання ф'ючерсного контракту для хеджування цінових ризиків має довгу історію.

Перші ф'ючерсні ринки виникли в середні століття, що було обумовлено потребами землеробів і купців.

Нині в світі діють безліч ф'ючерських бірж, до того ж, не тільки товарних (зокрема, зернових, нафтопродуктів, худоби, м'яса, металів, палива), а й для операцій із різними фінансовими інструментами (валютою, облігаціями, фондовими індексами).

Ф'ючерсні контракти, якими торгують на цих біржах, дають змогу компаніям хеджувати наступні види ризику: товарно-цінові, валютні, фондові, процентні. Цей список постійно розширюється, поповнюючись новими видами ризику.

У теорії міжнародних фінансів також засобом зниження ризиків є своп контракти.

Категорія своп має три різних, хоча і взаємопов'язаних значення [55]:

- купівля валюти за спотовим контрактом і одночасно продаж за форвардним;
- одночасне надання кредитів у двох валютах;
- обмін зобов'язаннями, виражених в одній валюті, на зобов'язання, виражених в іншій.

У більшості публікацій зарубіжних науковців та нормативних документах міжнародних бірж свопом прийнято вважати угоду між двома чи більше сторонами щодо обміну грошовими потоками впродовж певного періоду в майбутньому.

Основними мотивами укладання свопових угод є [55]:

- комерційні потреби;
- порівняльні переваги в отриманні кредитів у тій чи іншій валюті.

Свопові угоди мають наступні переваги порівняно з ф'ючерсними, форвардними та опціонними угодами [55]:

- ф'ючерси та опціони, які котируються на біржах, містять стандартизовані умови договорів, а свопи укладають на будь-які суми та відсотки;

- у ф'ючерсів та опціонів, що котируються на біржах, порівняно короткий термін дії, що не дає змоги хеджувати довготермінові фінансові ризики, свопи розв'язують і цю проблему;

- ринки ф'ючерсних угод та опціонів є біржовими (регульованими) ринками, ринок свопів практично саморегулюється.

Незважаючи на згадані переваги, ринок свопів має такі недоліки [55]:

- для проведення свопової угоди до її завершення одній із потенційно протилежних сторін необхідно знайти іншу протилежну сторону, яка б хотіла перебрати відповідні зобов'язання;

- оскільки своп – це угода у вигляді контракту, то він може бути розірваний чи змінений лише за згодою сторін;

- за ф'ючерсними угодами та біржовими опціонами гарантом виконання угод є біржа. На ринку свопових угод такого гаранту нема.

Серед свопових угод найбільшими підгрупами є валютні та відсоткові свопи. Незважаючи на те, що ринок валютних свопів виник раніше ринку відсоткових свопів, він менший за останній і не має настільки розвинутої інфраструктури.

Проілюструвати це можна на прикладі: при укладанні простого відсоткового свопу одна сторона займає позицію за борговим інструментом із фіксованою ставкою відсоткових платежів щодо нього, а інша сторона може займати позицію за борговим інструментом із плаваючою ставкою відсоткових платежів. У даній ситуації сторона – власник зобов'язань із

плаваючою відсотковою ставкою – піддається ризику облікової ставки відсотку. Шляхом обміну за допомогою свопу зобов'язань із плаваючою відсотковою ставкою ця сторона уникає ризику збитків від зміни відсоткових ставок. У сторони, що володіє зобов'язаннями з фіксованою відсотковою ставкою, збільшується чутливість до змін відсоткових ставок. Покажемо це на прикладі. Нехай своп діє впродовж 6 років і охоплює щорічні платежі, умовна базова сума становить 1000000 дол. Сторона А погоджується виплачувати стороні В платежі за фіксованою ставкою у розмірі 10%. В обмін сторона В погоджується здійснювати платежі стороні А за плаваючою ставкою LIBOR (London Interbank Offered Rate – ставка пропозиції (продавця) на Лондонському міжбанківському ринку депозитів) + 2%. На рисунку 2.1, відображено як сторона А виплачує щорічно стороні В 10% із 1000000 дол., тобто 100000 дол. Сторона В, своєю чергою, здійснює платіж стороні А, але розмір платежів залежить від коливання ставки LIBOR. На практиці для уникнення непотрібних платежів здійснюють лише чистий платіж – різницю між сумою двох зобов'язань.

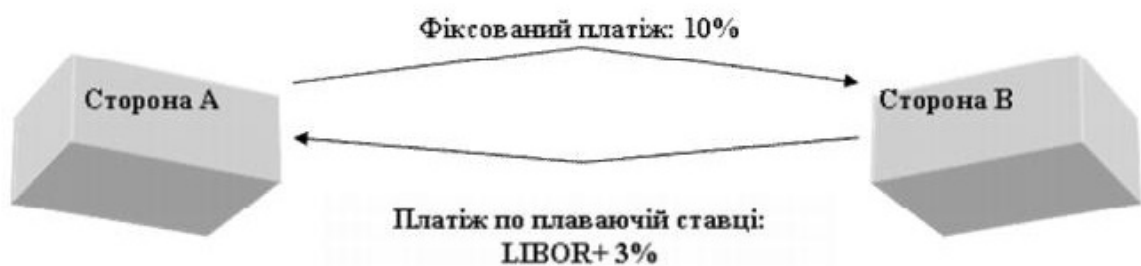

Рис. 2.1. Процес застосування простого відсоткового свопа [55].

Відсотковий своп охоплює, як правило, певний ряд платежів. Це справді по суті, форвардний контракт, аналогічний одному з цих платежів, що його здійснюють згідно з умовами відсоткового свопа. Тоді угода про відсотковий своп становить певний портфель, що складається з цих платежів.

Отже, відсотковий своп можна розглядати як портфель форвардних контрактів, у яких терміни виконання угод близькі один до одного.

Згідно, валютним свопом одна сторона володіє певною валютою, однак хоче отримати іншу. Валютний своп виникає, коли одна сторона передає певну суму в одній валюті іншій стороні в обмін на аналогічну суму в іншій валюті. Простий валютний своп складається з трьох видів грошових потоків.

По–перше, на початковій стадії свопу дві сторони справді обмінюються грошовими потоками. Вся мотивація проведення валютного свопу полягає у необхідності в грошових засобах у різних валютах. У цьому і є основна різниця валютного свопу від відсоткового, при здійсненні якого сторони проводять лише платіж чистої суми.

По–друге, сторони здійснюють одна одній періодичні відсоткові платежі протягом терміну дії свопової угоди.

По–третє, після закінчення терміну дії свопу сторони знову обмінюються основними сумами.

Враховуючи те, що свопи – це угоди, які можуть бути повністю пристосовані до потреб клієнтів, в світі розроблено багато різноманітних свопів [55].

Опціони – ще одна поширена форма хеджування. Це – право що–небудь купити або продати за фіксованою ціною в майбутньому. Цей контракт слід відрізнити від форвардного контракту, що містить зобов’язання купити або продати що–небудь за фіксованою ціною. Будь–який контракт, котрий дає одній із сторін, які його укладають, право купити або продати що–небудь за наперед встановленою ціною, є опціоном.

Є стільки видів опціонів, скільки предметів купівлі–продажу:

- товарний опціон;
- опціон на акції;
- опціон на процентні ставки;
- валютний опціон і т. д.

Деякі види опціонів, що містять стандартні умови, укладають на ринках опціонів: наприклад, на біржі Чикаго опціонів у США або на біржі опціонів і ф'ючерсів у Осака (Японія). Відома низка термінів, що їх вживаються в опціонних контрактах [55]:

- опціон, який дає право на купівлю вказаного товару за фіксованою ціною, називається опціон колл; опціон, який дає право на продаж, носить назву опціон пут;

- фіксована ціна активів, обумовлена в опціоні, називається ціною страйк, або ціною виконання опціону;

- дата, після якої опціон не може бути використаний, називається датою закінчення опціону, або датою погашення.

Якщо опціон може бути виконаний тільки у зазначений термін, він називається європейським. Якщо він може бути використаний будь-якого дня до дати закінчення, охоплюючи й цю дату, такий опціон називається американським.

Серед методів управління ризиками у ЗЕД значну увагу приділяють страхуванню.

Страхування зовнішньоекономічної діяльності підприємств – це міжнародні економічні відносини із захисту майнових інтересів суб'єктів господарювання протягом періоду, в якому відбуваються певні події (страхові випадки), за рахунок майнових коштів, що формуються зі сплачених ними внесків (страхових премій). У процесі страхування зовнішньоекономічних відносин беруть участь два суб'єкти: страхувальник і страховик.

Страховик – юридична особа будь-якої організаційно-правової форми, котра має державний дозвіл (ліцензію) на проведення операцій страхування.

Страхувальник – юридична чи фізична особа, яка має страховий інтерес і вступає у ділові стосунки зі страховиком на підставі чинного законодавства або двосторонньої угоди про страхування. Страховик має право створювати і витрачати кошти страхового фонду. Страховиками

можуть бути державні страхові організації, акціонерні страхові товариства, товариства взаємного страхування і перестраховання.

Для засвідчення укладеної угоди страховик надає страхувальникові страхове свідоцтво (поліс), в якому вказує правила страхування, перелік страхових ризиків, розмір страхової суми і страхової премії (внеску), порядок зміни та припинення дії договору, інші умови, що регулюють відносини сторін [55].

Страхуванню у зовнішньоекономічній діяльності, як і страхування в цілому, притаманна класифікація. В ній розрізняють три галузі страхування зовнішньоекономічної діяльності: майнове страхування, особисте страхування, страхування відповідальності [58].

В ЗЕД суть особистого страхування полягає у страхуванні життя та здоров'я туристів, медичному страхуванні, страхування пасажирів, здійснюючи міжнародні перевезення [34].

Об'єктом майнового страхування є товарно–матеріальні цінності та майнові інтереси страхувальників [15]. Воно проводиться на випадок втрати (загибелі) чи пошкодження майна, що знаходиться у володінні, користуванні, розпорядженні страхувальника (вигодонабувача), а також шкоди його майновим правам, в тому числі нанесення збитків від підприємницької діяльності через порушення своїх зобов'язань контрагентами підприємця або зміни умов цієї діяльності з не залежних від підприємця обставинам.

Об'єктом страхування відповідальності виступає відповідальність перед третіми особами, за майнові інтереси, що пов'язані з відшкодуванням страхувальником [35]:

- заподіяної їм шкоди фізичній особі або її майну;
- шкоди, заподіяної юридичній особі.

Під майновим інтересом необхідно розуміти збиток, який поніс би страхувальник, якби його відповідальність не була застрахована [35].

Серед майнових видів страхування найбільш часто застосовуються такі:

- страхування вантажів;
- страхування суден (морське каско);
- страхування повітряних суден;
- страхування автомобілів;
- страхування експортних кредитів;
- страхування збитків від перерв виробництва або комерційної діяльності;
- страхування майна, що знаходиться за кордоном, від вогню та інших небезпек;
- страхування майна нерезидентів від вогню та інших небезпек;
- страхування майна, що знаходиться в холодильних камерах;
- інші види майнового страхування.

До страхування відповідальності стосовно зовнішньоекономічної діяльності відносяться:

- міжнародний поліс страхування автоцивільної відповідальності (система «Зеленої карти»);
- страхування цивільної відповідальності власників повітряних суден, що є обов'язковим при польотах за кордон;
- страхування цивільної відповідальності перевізників;
- страхування відповідальності виробників товарів;
- страхування професійної відповідальності, зокрема митних брокерів, юридичних консультантів та юридичних фірм, приватних нотаріусів, аудиторів, та інших видів підприємницької діяльності;
- інші види страхування відповідальності.

Серед численних видів особистого страхування слід виділити види страхування, без яких неможливий розвиток, наприклад, міжнародного туризму. До них відносяться:

- комплексне страхування громадян, що виїжджають за кордон;
- страхування від нещасних випадків для виїжджаючих за кордон;
- страхування медичних витрат при виїзді за кордон;

–інші види особистого страхування.

Комплексні види страхування, які пропонують поєднання в одному полісі кількох видів страхування, також застосовуються у сфері зовнішньоекономічних відносин. Наприклад, популярні в усьому світі поліси страхування будівельного підприємця від усіх ризиків і страхування всіх монтажних ризиків. Ці поліси покривають ризики пошкодження майна в процесі будівництва об'єктів і монтажу різного устаткування, а також відповідальність перед третіми особами при ведуться роботах і післяпускові гарантійні зобов'язання підрядника. Страхове покриття забезпечується від усіх ризиків будівництва і монтажу на повну вартість виконуваних контрактів.

Таким чином, сучасне страхування пропонує широкий набір послуг, пов'язаних з ЗЕД. Однак практика показує, що учасники ЗЕД використовують найчастіше ті види страхування, які є обов'язковими для здійснення ЗЕД (наприклад, страхування туристів, що виїжджають за кордон, або страхування відповідальності власників транспортних засобів для більшості зарубіжних країн та ін.), тобто без яких неможливо було б здійснення тієї чи іншої діяльності.

Досить часто застосовуються види страхування, які є частиною міжнародних торгових звичаїв, наприклад страхування вантажів.

Порівняно рідше застосовуються види страхування, які були б ефективні в тій чи іншій конкретній ситуації, і які не застосовують в силу недостатньої культури страхування, в тому числі і з-за незнання можливостей, що надаються сучасним страхуванням [12].

Розглянемо види страхування, які найчастіше використовуються у міжнародному бізнесі.

Страхування лізингових операцій дозволяє упорядкувати фінансові та юридичні взаємовідносини між учасниками лізингової угоди. Страхові гарантії, з одного боку, забезпечують безперервність відтворення в області

лізингової діяльності, а з іншого боку, компенсують втрати та підвищують платоспроможність усіх учасників лізингової угоди [29].

У рамках лізингової угоди страхування може здійснюватися за такими напрямками [29]:

- страхування майна, переданого в лізинг;
- страхування майна на час транспортування;
- страхування відповідальності лізингодавця;

Страхування комерційних операцій полягає в тому, щоб відшкодувати можливі втрати на випадок, коли через певний період застраховані операції не дадуть очікуваної віддачі. Страхове відшкодування в такому разі встановлюється в обсязі різниці між страховою сумою та одержаним прибутком від застрахованої комерційної діяльності [50].

Значення даного виду страхування дуже велике: природне прагнення підприємців заручитися захистом на випадок можливих втрат у своїй діяльності, що починається. Разом з тим це один із найскладніших видів страхування – як на стадії укладання договору, так і протягом усього періоду його дії [52].

Страхування валютних ризиків. Валютний ризик – це ймовірність фінансових втрат унаслідок зміни курсу валют, яка може виникнути в період між укладанням контракту та фактичним проведенням розрахунків за ним [53].

Страхування делькредере – страховий захист від ризиків по короткостроковій дебіторській заборгованості по постачаннях товарів і послуг внутрішніми і закордонними замовниками. Страхувальнику відшкодовується збиток за дебіторської заборгованості, що виникла внаслідок неплатоспроможності покупця. Зазвичай власну участь страхувальника в покритті ризику становить 30% [49].

Страхування депозитів – це комплекс заходів, спрямованих на захист вкладів і забезпечення їх гарантованого повернення у повному або частковому обсязі в разі банкрутства фінансової установи. Метою

страхування депозитів є забезпечення довіри громадськості до вітчизняної банківської системи, захист інтересів вкладників, ефективність контролю за діяльністю банків [50].

Ще одним видом страхування – є страхування іноземних інвестицій. Послуги по страхуванню іноземних інвестицій надає Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (МАГІ), яке є членом групи Світового банку і було засновано 12 квітня 1988 року [31].

Страхування ризиків, пов'язаних з переказом валюти, захищає інвестора від збитків, пов'язаних з його неспроможністю конвертувати грошові кошти в місцевій валюті для їх вивезення з країни. Інвестор отримує страхування на випадок затримок з отриманням конвертованої валюти у зв'язку з дією, яка це викликала чи бездіяльністю уряду країни, що розвивається, у зв'язку з несприятливою зміною законів з обміну валют чи з погіршенням умов, які впливають на обмін і можливість вивезення іноземної валюти [31].

Страхування ризиків, пов'язаних з експропріацією, захищає інвестора від часткової чи повної втрати застрахованого капіталу в результаті дій уряду, від яких інвестор може втратити частину права на застраховані інвестиції [31].

Страхування ризиків, пов'язаних з війною і громадськими заворушеннями, захищає інвестора від ушкодження, руйнування чи зникнення основних фондів в результаті війни чи громадських заворушень в країні, що розвивається [31].

Страхування ризиків, пов'язаних з порушенням умов контракту, захищає інвестора від втрат, які виникли в результаті порушення умов чи розриву контракту з боку уряду країни, в яку був вкладений капітал.

Страхування екологічних ризиків передбачає відповідальність страховика за ризики, пов'язані із забрудненням навколишнього середовища.

[1]

Морське страхування. Сучасне морське страхування – найбільша галузь страхування, яка складає основу транспортного страхування [48].

Воно є майже у всіх країнах світу. Морське страхування можна розділити на наступні види [48]:

– каско – цей вид страхування забезпечує страховим покриттям діючі і споруджувані морські та річкові судна, а також нафти – і газодобувні морські платформи. В обсяг покриття включаються корпус судна, його двигун, оснащення. Страхування здійснюється строком на один рік або на час рейсу. Страхова премія розраховується виходячи з розмірів страхової суми;

– карго – страховий захист вантажу на всьому протязі його переміщення, тобто від складу до складу;

– страхування відповідальності – покриває небезпеки (ризики), що виникають під час мореплавання, так як судно є причиною забруднення морського середовища;

– страхування фрахту – страхування судна від втрати доходу.

Страхування каско охоплює все різноманіття типів транспортних засобів, що застосовуються в мореплаванні. Каско–страхування передбачає відшкодування збитку від пошкодження або конструктивної загибелі транспортного засобу.

Транспортне страхування вантажів (страхування карго). Торговий контракт і договір перевезення зазвичай доповнюють договір страхування вантажів. Перевезення вантажу здійснюється на підставі коносаментів, тобто контракту між вантажовласником і перевізником. Цей документ визначає межі страхового покриття [48].

Карго–страхування передбачає страхове покриття вантажу тільки під час його пересування. Об'єктом страхування карго є: сам вантаж; мито; оплата посередників.

Історично в міжнародній торгівлі склалися певні умови обміну товарами, а також відповідні їм обов'язки сторін здійснювати певні дії, сукупність яких формується торговими звичаями. Для уникнення

суперечностей між торговими партнерами Міжнародна торгова палата розробила і вперше опублікувала в 1936 р збірник тлумачень найбільш часто зустрічаються торгових звичаїв. Цей збірник отримав назву ІНКОТЕРМС.

Відповідно до ІНКОТЕРМС в базисних умовах поставок визначені зобов'язання продавця за встановлену в контракті ціну забезпечити доставку вантажу в певну географічну точку, або завантажити товар на транспортні засоби, або передати його транспортної організації (таб. 2.1).

Таблиця 2.1. - Структура Інкотермс 2010 (Incoterms 2010) [17]

Категорія	Базисні умови
Е	зобов'язання продавця мінімальні і обмежуються наданням товару в розпорядження покупця
F	зобов'язання продавця обмежуються відправкою товару, основна перевезення їм не оплачена
С	продавець організовує і оплачує перевезення без прийняття на себе пов'язаних з нею ризиків
D	витрати і ризики продавця максимальні, так як він зобов'язаний надати товари у розпорядження покупця в обумовленому місці

Усередині груп основні зобов'язання розрізняються не сильно, що представлено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2. Структура Інкотермс 2010 (Incoterms 2010) [17]

№ п.п.	Назва умов		Група	Перехід ризику	Вид транспорту
	англ.	укр.			
1	EXW, Ex Works	Франко- завод	Е	Коли передають товар на складі продавця	Будь-який

Продовження таблиці 2.2.

№ п.п.	Назва умов		Група	Перехід ризику	Вид транспорту
	англ.	укр.			
2	FCA, Free Carrier	Франко–перевізник	F	В момент передачі перевізнику на складі продавця	Будь–який
3	FAS, Free Alongside Ship	Франко вздовж борта судна,	F	В момент розміщення товару вздовж борта судна	Морський, річковий
4	FOB, Free On Board	Франко–борт, FOB	F	З моменту повної погрузки на борт судна	Морський, річковий
5	CFR, Cost and Freight	Вартість і фрахт	C	З моменту повної погрузки на борт судна	Морський, річковий
6	CIF, Cost, Insurance and Freight	Вартість, страхування і фрахт, СИФ	C	З моменту повної погрузки на борт судна	Морський, річковий
7	CPT, Carriage Paid To	Перевезення оплачено до	C	В момент доставки/передачі перевізнику	Будь–який
8	CIP, Carriage and Insurance Paid To	Перевезення і страхування – оплачені до ... СИП	C	В момент доставки/передачі перевізнику	Будь–який
9	DAT, Delivered At Terminal	Поставлено до терміналу, DAT	D	В момент доставки товару до терміналу покупця	Будь–який

Продовження таблиці 2.2.

№ п.п.	Назва умов		Група	Перехід ризику	Вид транспорту
	англ.	укр.			
10	DAP, Delivered At Point	Поставлено франко–судно	D	В момент доставки товару до пункту указаного покупцем	Морський, річковий
11	DDP, Delivered Duty Paid	Поставлено, мито оплачено	D	В момент передачі товару покупцю.	Будь–який

Страховання будівельного підприємця від усіх ризиків (страховання CAR – contractors all risks) є одним з основних і найпоширеніших видів страхування технічних ризиків. Це страхування всіх видів будівельних об'єктів, у рамках якого надається страховий захист як від збитків, завданих будівельному об'єкту, спорудам на будівельному майданчику і/або будівельним машинам, так і від претензій третіх осіб внаслідок матеріального збитку або тілесного ушкодження, пов'язаних з будівництвом об'єкта [33].

Іншим різновидом страхування будівельно–монтажних ризиків є страхування всіх монтажних ризиків (страховання EAR – erection all risks). В основу цього виду страхування покладено ідею забезпечення страхувальникові необхідного і якомога повнішого страхового покриття всіх ризиків, які виникають при монтажі машин та механізмів, а також при зведенні сталевих конструкцій [33].

Також страхування ЗЕД можна класифікувати за критерієм обсягу страхування у світовій практиці. Таким чином виділяють такі види страхування ЗЕД [51]:

– з відповідальністю за всі ризики – страховик має покривати всі ризики, які пов'язані з повним знищення вантажу або його частковою втратою. Таке страхування передбачає здійснення виплат страховиком, коли має місце загальна аварія;

– з відповідальністю за часткову аварію. Страховик бере на себе зобов'язання за часткові збитки, які несуть суб'єкти ЗЕД;

– без відповідальності за пошкодження вантажу крім випадку повного знищення. Умова передбачає відповідальність страховика при повному знищенні всього вантажу або його частини. При цьому страховик не несе відповідальності за інші ризики, крім випадку повного знищення вантажу.

2.2.Світовий досвід в зниженні ризиків

На Заході, навіть у відносно стабільних економічних умовах, суб'єкти господарювання надають значної уваги питанням управління ризиками.

Одним із загальноприйнятих на світовому фінансовому ринку і найбільш поширених методів мінімізації фінансових ризиків є хеджування. Цей метод набув широкого практичного використання в країнах з розвинутою ринковою економікою у процесі управління грошовими потоками в часі та здійснення оптимальної інвестиційної політики.

Загалом операції хеджування стають все популярнішими у банківській діяльності, оскільки дозволяють менеджментові банку адекватно реагувати на зміну ринкових параметрів, за потреби суттєво знизити власні ризики та пропонувати похідні інструменти як банківську послугу своїм клієнтам.

Зараз строковий ринок розвивається досить динамічно, на ньому з'являються все нові види похідних фінансових інструментів, які точніше пристосовано до потреб учасників [61].

Світовий досвід свідчить, що саме банківські установи найчастіше стають ініціаторами таких нововведень, використовуючи можливості похідних інструментів як для підвищення доходів, так і для зниження ризиків [61].

У кожній країні є національні особливості розвитку як страхування в цілому, так і зовнішньоекономічного страхування зокрема. Такі особливості можуть бути обумовлені державним устроєм, політичною ситуацією, економічним станом в країні.

Страхова галузь розвинених країн забезпечує дієву систему захисту майнових прав та інтересів усіх громадян і підприємств, підтримання соціальної стабільності суспільства, економічної безпеки держави, а також є важливим фінансовим інструментом регулювання національної економіки й потужним джерелом акумулювання коштів для їх подальшого довготермінового інвестування в народне господарство [54].

Світова практика та досвід показують, що закордоном страхування потенційних ризиків здійснюється у 95 випадках зі всіх можливих 100.

У міжнародній практиці існує кілька варіантів участі держави у страхуванні експорту.

Перший шлях – адмініструвати страхування експортерів безпосередньо через підрозділ одного з міністерств, направляти страхові премії безпосередньо до бюджету і безпосередньо з бюджету платити страхові відшкодування. Така система свого часу застосовувалася низкою країн, зокрема Швейцарією. Однак вона мала негативні наслідки – неефективну організацію страхування та великі збитки для бюджету, тому сьогодні практично всі країни від неї відмовилися [3].

Другий шлях – створення окремих установ, які працюють на самоокупний основі тобто покривають адміністративні витрати та страхові відшкодування надходженням від премій. Саме так здійснює державне страхування експорту більшість країн. Така система застосовується у Великобританії та Японії. Якщо резерви ECGD (Британська організація

державного страхування експорту) або ESD / MITI (японський установа державного страхування експорту) недостатні для покриття страхових відшкодувань, вони можуть покрити брак за рахунок кредитів з бюджету. У Греції зобов'язання організації рахунки експортних кредитів підкріплені державною гарантією на чітко визначену суму –1,3 млрд. дол. США. Система державного страхування експорту через такі установи застосовується також в Ірландії, Барбадосі, Кіпрі, Данії [3].

Яскравим прикладом страхування зовнішньоторговельної діяльності може служити досвід страхування експортно–імпортних операцій у Франції, де для заохочення експорту уряд використовує безліч прямих і непрямих методів впливу на розвиток торгівлі в бажаному напрямку. Це досягається шляхом надання експортерам пільг у кредитно–фінансової, податкової та адміністративної областях.

Слід зазначити, що у Франції створена розгалужена система фінансування експортно–імпортних операцій закордонних капіталовкладень та освоєння нових ринків. На систему фінансування експорту товарів великий вплив мають і такі фактори, як більш низька конкурентоспроможність продукції на світовому ринку в порівнянні з головними суперниками, втрата й ослаблення позицій на ринках, що розвиваються і, як результат цього, – дефіцит платіжного балансу протягом усіх повоєнних років.

Все це визначило найважливішу роль держави у створенні системи фінансової підтримки експорту на сприятливих умовах з метою зміцнення конкурентоспроможності національних компаній на світовому ринку. А залучення урядових ресурсів у цей процес дало можливість встановити один зі сприятливих для імпортерів французької продукції режимів кредитування та страхування експорту. Державне страхування експорту у Франції здійснюється у відповідності зі спеціальними правилами, встановленими владою, при участі і жорсткому контролю таких державних кредитно–фінансових організацій, як Банк Франції, Французький банк зовнішньої

торгівлі (Banque Francaise du Commerce Exterieur) і банк Кредит національ (Credit Nacional).

Головною метою Французького банку зовнішньої торгівлі є допомога звичайним банкам в їх операціях з кредитування зовнішньої торгівлі. Існуюча в даний час система фінансування експорту початку створюватися в другій половині 20-х років минулого століття, а 1 липня 1971 був прийнятий Закон про кредитну реформу, який визначив порядок кредитування експорту і розширив джерела отримання необхідних для цього коштів за рахунок приватних банків. У 1950 році уряд, Банк Франції, Кредит національ у співпраці з Французьким банком зовнішньої торгівлі розробили та узгодили спеціальний порядок фінансування експортних угод з терміном контрактів, що не перевищує п'ять років. Державне страхування зовнішньоекономічних операцій у Франції почало здійснюватися з 1928 року, і в даний час його проводить Державна компанія страхування експортних кредитів (далі – COFASE). Система страхування відіграє важливу роль у стимулюванні експорту товарів шляхом захисту від різних ризиків, які можуть виникнути в ході здійснення торгових операцій. У сучасних умовах страхування служить не тільки захистом експортерів від можливих ризиків, але й стало важливою умовою отримання банківського кредиту, а в кінцевому рахунку – укладення експортного контракту.

Зараз у Франції здійснюється страхування ризиків, пов'язаних зі зміною іноземних курсів валют; організацією за кордоном ярмарків, виставок; страхується непередбачене підвищення цін у період виготовлення експортної продукції. На практиці COFASE як приватна компанія страхує за свій рахунок від комерційних ризиків короткострокові експортні кредити; як державна компанія вона (під контролем уряду і за його рахунок) страхує від комерційних ризиків за всіма експортними кредитами і від комерційних ризиків – по середньо-і довгостроковими кредитами. Страхуються наступні операції: продаж товарів, надання послуг (участь в торгових ярмарках, витрати на рекламу та оренду обладнання), здійснення будівельних робіт за

кордоном, інвестиції за кордоном, експортні кредити постачальникам і довгострокові кредити покупцеві, а також фінансові промислові кредити. До числа ризиків, від яких страхує COFASE, відносяться:

- комерційні – неплатоспроможність покупця, затримка платежів;
- політичні – виникаючі в результаті війни або рішення французького уряду, що забороняє виробництво або експорт товарів;
- пов'язані зі стихійними лихами – ураганами, повеннями, землетрусами, виверженнями вулканів в країні боржника;
- валютні – унаслідок введення валютних обмежень або падіння курсу валюти, в якій укладена угода;
- пов'язані з трансфертами, то є ризик не переказу коштів боржником через труднощі економічного і юридичного характеру, що перешкоджають перекладу або затримують їх;
- економічні – ризики зростання цін (покриваються в тій мірі, в якій збільшення цін у Франції перевищує зростання світових цін) і ризики, що виникають у зв'язку з вивченням іноземних ринків (не компенсовані витрати на рекламу і участь в торгових ярмарках).

Ступінь покриття страхуються ризиків різна і залежить від їх характеру. При комерційних ризиках втрати відшкодовуються в розмірі від 80 до 85 відсотків; політичні та пов'язані зі стихійними лихами – від 80 до 90 відсотків; валютні –100 відсотків; економічні: підвищення цін –100 відсотків, вивчення іноземних ринків – від 50 до 60 відсотків. Страхові операції, здійснювані від імені уряду, повинні бути схвалені Комісією гарантій і зовнішньоторговельних кредитів, а в разі середньо-і довгострокових угод по експортному кредитуванню – міністерством економіки, фінансів і бюджету на основі рекомендацій Комітету директорів. Короткострокові операції COFASE страхуються самостійно за рахунок власних ресурсів у межах ліміту, встановленого щорічно урядом. Залежно від характеру і обсягу угоди визначаються і страхові платежі, що вносяться на користь COFASE і в середньому складові для приватних осіб і компаній по політичних ризиків

0,25 відсотка річних, а при поєднанні їх з комерційними ризиками –0,85 відсотка. Для державних установ при гарантії урядів країн–імпортерів ставка платежів по обох видах ризиків дорівнює 0,5 відсотка. Страхові внески при валютних ризиках під час падіння курсу валюти нижче 2,25 відсотка складають 0,36 відсотка річних з гарантованою суми угоди, якщо вона укладена у валютах країн – членів ЄС, і 0,648 відсотка –в інших грошових одиницях. У Франції діє спеціальна процедура покриття тих ризиків за експортними кредитами, які не можна застрахувати в COFASE (валютні ризики в замкнутій валюті). Такі ризики бере на себе саме підприємство–експортер, яка видала дану позику. Розширюється коло гарантій, що подаються COFASE. Введений страховий поліс, що покриває індивідуальні ділові поїздки, а також поліс, який гарантує експортеру стабільність кредитних ставок під час переговорів з укладення угоди. Таким чином, приклад Франції наочно демонструє, наскільки важливим аспектом ринкової економіки з участю держави є страхування експорту.

Отже, державне забезпечення страхування експортних ризиків базується головним чином, недосконалість ринку. Оскільки приватні страховики не бажають надавати страхового покриття для найбільш ризикових експортних регіонів, рийок страхування експорту буде неповним без урядового втручання Державна політика страхування експортних ризиків дозволяє місцевим підприємствам експортувати в регіони з високим ризиком невиконання боргових зобов'язань для проникнення на ці ринки або закріплення вже раніше отриманих ринкових позицій [3].

Набутий світовий досвід вимагає адаптації до реалій трансформаційної економіки нашої країни, що, в свою чергу, обумовлює подальші наукові дослідження проблем зниження ризиків з урахуванням світового та вітчизняного досвіду.

2.3. Стан і особливості роботи механізмів зниження ризиків на прикладі ПАТ КБ «Приватбанк»

На сучасному етапі діяльності банків України спостерігається тенденція, коли особливо гостро постала проблема «ризиків», «валютний ризик», «кредитний ризик» стали часто виникати несучи з собою негативні наслідки для фінансових установ, що склались внаслідок наростання економічно–несприятливої ситуації в Україні. Відповідно постало питання про необхідність зменшення ризикованості, особливо у банківській сфері [59].

В банківській справі управління ризиками є одним із фундаментальних напрямів сучасної економіки.

Міжнародна практика доводить, що ефективна система ризик–менеджменту здатна забезпечити високу конкурентоспроможність банку у сучасному ринковому середовищі [59].

Управління ризиками – одна із ключових функцій стратегічного управління банком. Його суть полягає в обмеженні або мінімізації ризиків, оскільки повністю уникнути їх неможливо.

Законом «Про банки і банківську діяльність» передбачено застосування постійно діючого органу управління ризику з функціями виявлення, оцінки, аналізу та мінімізації фінансових ризиків, функціональних і зовнішніх ризиків є неодмінною передумовою стабільної діяльності банку [13].

Щоб досягти успіхів у тій сфері діяльності, яка характеризується підвищеною ризиковістю, банкам необхідно створювати та розвивати системи управління ризиками. З їх допомогою керівництво банку зможе виявити, оцінити, локалізувати та проконтролювати той чи інший ризик.

У процесі управління банківськими ризиками виникають багатofакторні залежності з численними зворотними зв'язками, які не піддаються формалізації. Коли цим знехтувати, то сутність процесу може настільки

спотворитися, що буде дискредитовано саму ідею застосування формалізованого підходу.

Кількісні методи, як показує практика, дають змогу підвищувати ефективність управління ризиками в банківській справі лише до певної межі, а далі виникають невинуваті ілюзії і ризик зростає.

Одним із важливих інструментів у процесі оцінювання та управління ризиками є аналіз сценаріїв – альтернативних варіантів, за якими можуть розвиватися події в майбутньому. Такий аналіз базується на оцінці періоду часу, протягом якого банк наражається на конкретний вид ризику, а також ступеня впливу ризику та ймовірності його реалізації.

Наявність ризику означає існування кількох сценаріїв, які відрізняються як за ймовірністю настання події, так за можливими наслідками. Самі сценарії мають бути описані та сформульовані на основі експертних оцінок, тобто суб'єктивними методами. Кількісні характеристики кожного з обраних сценаріїв визначаються із застосуванням об'єктивних методів (математичних, статистичних).

Однією з важливих складових системи контролю за банківськими ризиками є внутрішній управлінський контроль. Завдання його зводяться до чіткого визначення та розмежування посадових повноважень, забезпечення подвійного контролю, ротації кадрів, організації контролю за окремими операціями безпосередньо на робочих місцях, створення досконалих систем передавання та зберігання інформації. І хоча не існує такої системи внутрішнього контролю, яка змогла б запобігти службовим зловживанням, проте правильно організований механізм контролю істотно знижує рівень функціональних ризиків.

Кожний структурний підрозділ банку, а також здатні оцінити ризик фахівці володіють певною частиною інформації, необхідної для всебічного аналізу ризику. Створення відповідної системи взаємодії зазначених власників інформації розглядається як обов'язковий елемент управлінського процесу. Однією з форм реалізації цього положення є система моніторингу

ризик. Вітчизняні банки проблему створення ефективних систем управління ризиками ще мають вирішити. При цьому важливо використати міжнародний досвід та пам'ятати, що становлення практики управління ризиками ще не завершено. Створити універсальну методику побудови зазначених систем не можна в принципі, оскільки кожний банк по-своєму унікальний, орієнтований на власну ринкову нішу, можливості своїх співробітників, усталені зв'язки.

Механічне копіювання вдалої моделі управління ризиком, створеної конкретним банком, призведе швидше до негативних наслідків в іншому банку. Україна, прагнучи стати повноправним членом світової спільноти, також впроваджує в свою діяльність управління ризиками [59].

Отже, розглянемо механізм зниження ризиків на прикладі ПАТ КБ «Приватбанк».

ПАТ КБ «Приватбанк» – є універсальним міжрегіональним банком України, який орієнтований на інтереси клієнтів усіх форм власності і на підставі Ліцензії Національного банку України №22 від 04.12.2001 року надає повний спектр якісних послуг по всіх сегментах фінансового ринку з обслуговування корпоративних та індивідуальних клієнтів.

ПАТ КБ «Приватбанк» – найбільший універсальний міжрегіональний Банк України, орієнтований перш за все на платіжні операції для населення і юридичних осіб усіх організаційно-правових форм [21].

Приватбанк є одним з найбільш інноваційних банків світу. Наприклад, понад десять років назад банк став одним із перших у світі, що почав використовувати одноразові SMS-паролі. До останніх інновацій, які отримали визнання по всьому світі, належать такі продукти, як платіжний міні-термінал, вхід в Інтернет-банкінг через QR-код, онлайн-інкасація, а також десятки різноманітних мобільних додатків [37].

Приватбанк є універсальним банком – він надає повний спектр наявних на вітчизняному ринку банківських послуг з обслуговування корпоративних та індивідуальних клієнтів.

На підставі ліцензії Національного банку України №22 від 05.10.2011 року та ч.3 ст. 47 Закону України «Про банки та банківську діяльність» Банк здійснює наступні операції [40]:

- залучення у вклади (депозити) коштів та банківських металів від необмеженого кола юридичних і фізичних осіб;
- відкриття та ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах;
- розміщення залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик. Банківська ліцензія не має терміну дії і не потребує продовження.

Місія банку – надавати банківські послуги з найкращою якістю обслуговування на прозорих і справедливих умовах усім жителям і компаніям країни [37].

Приватбанк є уповноваженим банком з обслуговування кредитних ліній Світового банку реконструкції та розвитку (МБРР), Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР) і Українсько–Німецького Фонду, спрямованих на розвиток малого та середнього бізнесу.

Найбільший банк України, який формує близько 14% всієї банківської системи країни.

Комерційні банки пропонують ряд послуг клієнтам–учасникам зовнішньоекономічної діяльності і самі стають важливою сполучною ланкою в міжнародній торгівлі. Як правило, банки створюють спеціалізовані відділи із зовнішніх зв'язків.

Згідно з Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» одним з видів зовнішньоекономічної діяльності, які здійснюються в Україні є операції з придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку [14].

«Приватбанк» є активним учасником Міжнародного валютного ринку України та міжнародних валютних ринків. Банк пропонує широкий спектр

послуг в області валютнообмінних і конверсійних операцій. Таким чином Банк обслуговує зовнішньоекономічну діяльність своїх клієнтів[36].

Приватбанк виконує наступні операції:

- купівля та продаж іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України за національну валюту;
- міжнародні перекази "Western Union";
- розрахунки за експортно–імпортними операціями;
- здійснення валютно–обмінних операцій;
- термінові грошові перекази "PrivatMoney".

Всі угоди по валютнообмінних операціях повинні відображатися відповідними проводками по балансовим рахункам 2800 і 2900. Зарахування і списання коштів на зазначені рахунки можуть здійснюватись лише в кореспонденції з кореспондентськими рахунками філії та пасивними рахунками клієнтів.

Однією з традиційних послуг банку є обмінні операції, що здійснюються через обмінні пункти банків. Курси купівлі–продажу іноземних валют в касі банку та в пунктах обміну встановлюється банком щоденно до початку робочого дня, згідно з наказом по банку за підписом керівника банку та скріплений печаткою банку.

Здійснюючи операції з іноземними валютами Приватбанк бере на себе певний ризик. Тому як і будь–яка інша установа Приватбанк здійснює діяльність з метою управління цими ризиками.

Мета управління ризиками – моніторинг і контроль рівня і концентрації ризиків, що виникають у зв'язку з діяльністю банку. Основні категорії ризику, що властиві бізнесу банку – це кредитний ризик, валютний ризик, ринковий ризик, ризик ліквідності, операційний ризик і юридичний ризик. Політика банку в області управління ризиками дозволяє виявляти та аналізувати перераховані вище типи ризиків, встановлювати прийнятні ліміти і проводити відповідний моніторинг на постійній основі, спираючись на передові адміністративні і інформаційні системи. Банк здійснює

управління ризиками, спираючись на принципи бухгалтерського обліку: безперервності, передбачливості і хеджування.

Більш того, методи і системи управління ризиками, що використовуються Банком, постійно модифікуються, відображаючи зміни умов ринку і продуктів.

Під управлінням якістю розуміється здатність керівників і співробітників банку вирішувати виникаючі проблеми до того, як вони стануть серйозними ускладненням для банку.

Сутність управління ризиками полягає в аналізі фінансового становища банку та його підрозділів, оцінці ризиків здійснення конкретних операцій банку і розробка найбільш оптимальних рішень з точки зору мінімізації можливих втрат при їх проведенні. Основними принципами управління ризиками є виваженість, участь, безперервність, обережність.

Основними способами управління ризиками в умовах становлення ринкових відносин є:

- лімітування – обмеження фінансових потоків, спрямованих у зовнішнє середовище (прикладом може бути встановлення лімітів повноважень при прийнятті рішень про здійснення операцій, лімітування розміру позики, що видається одному позичальнику і т.д.);

- прийняття забезпечення – зниження суми можливого збитку шляхом покриття ризиків ліквідним забезпеченням;

- диверсифікація ризику – розподіл фінансових потоків з метою забезпечення загальної стійкості проекту. Такі форми диверсифікації найбільш ефективно зменшують банківський ризик, коли прибутки, які надходять від різних груп клієнтів, змінюються у часі в різних напрямках. У цьому випадку зменшення прибутків, що поступають від однієї групи клієнтів, компенсується збільшенням прибутків від іншої групи;

- створення резервів – передбачає формування резервів для покриття можливих збитків в майбутньому періоді;

- отримання додаткової інформації – найбільш поширений спосіб

зниження ризику, оскільки більшість помилкових рішень пов'язана з браком інформації. Отримання її може значно знизити величину ризику.

Валютний ризик – це ризик зміни вартості фінансових інструментів, якими володіє Банк, внаслідок коливання валютних курсів. Основні валютні позиції Банку – в українських гривнях, доларах США та євро. Правління визначає ліміти ризиків по валютах та загальний прийнятний рівень ризику за позиціями «овернайт» та протягом дня (контроль здійснюється щоденно). Політика Банку щодо відкритих валютних позицій відповідає українському законодавству, яке встановлює нормативні ліміти для таких позицій, суворий контроль за дотриманням яких щодня здійснює НБУ. З метою хеджування валютного ризику Банк укладає угоди з іншими банками, згідно з якими Банк розміщує строкові депозити у цих банках і приймає строкові депозити на той самий строк від тих самих контрагентів в іншій валюті. Крім того, кредитні договори Банку з деякими клієнтами передбачають валютні опціони, згідно з якими клієнт зобов'язаний сплатити компенсацію у разі знецінення української гривні відносно долара США [41].

Політика управління ризиками, моніторинг і контроль здійснюються цілим рядом органів банку під спостереженням Наглядової Ради.

Так, в КБ «Приватбанк» створений спеціальний підрозділ, що займається оцінкою ризиків та методами їх мінімізації – «Управління банківських ризиків». Завданнями даного управління є [59]:

- дотримання процедур ризик–менеджменту у відповідності до вимог НБУ та рекомендацій Базельського комітету по нагляду за банками та новій базельській угоді;

- своєчасне виявлення та оцінка ринкових ризиків, кредитних ризиків, ризиків ліквідності за всіма видами операцій КБ «Приватбанк», оптимального розподілу ресурсів між усіма видами активних операцій та ефективного їх використання;

- розрахунок основних кількісних показників ризику згідно діючих внутрішніх нормативних документів КБ «Приватбанк», а також упередження

невиконання внутрішніх показників ризику.

У число інших органів, що відповідають за процес управління ризиками, входять Казначейство Банку, Напрямок фінанси і ризики, до складу якого входять Департамент фінансових ризиків, Департамент контролю ризиків і Аналітичний центр ризик–менеджменту.

Методика управління ризиками базується на принципі дотримання беззбиткової діяльності і направлена на забезпечення оптимального відношення між прибутковістю бізнес напрямів діяльності Банку та рівнем прийнятих Банком ризиків.

У табл. 2.3 і на рис. 2.2 подано порівняння фінансово–економічних показників ПАТ КБ «Приватбанк» за 2012–2015 роки. Як видно з даних табл. 2.2, багато показників фінансового стану банку значно змінилися. Це багато в чому пояснюється посиленню обліку ризиків, появі спеціального підрозділа та покращенню управління ризиками.

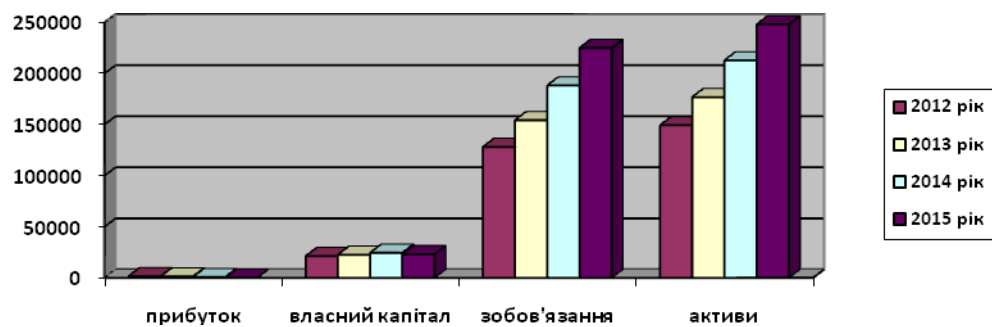

Рис. 2.2. Економічні показники банку 2012–15 рр. [41,60]

Таблиця 2.3 Порівняння фінансово–економічних показників ПАТ КБ «Приватбанк» у 2012–2015 рр. [41, 60]

Показники	2012 рік	2013 рік	2014 рік	I квартал 2015 року
Прибуток, млн. грн.	1 532	1 276	684	64
Власний капітал, млн. грн.	21 263	22 539	24 497	23 093
Коеф. достатності капіталу, %	14	12	11	11
Зобов'язання, млн. грн.	128 065	154 303	188 316	224 947
Активи, млн. грн.	149 328	176 842	212 813	248 041

Протягом 2014 року КБ «Приватбанк» отримав 684 млн. грн. прибутку, що нижче за показник минулого звітного періоду на 592 млн. грн. Це пов'язано з погіршенням операційного середовища в країні.

В цей же період Банк збільшив свій власний капітал на 1 958 млн. грн. в порівнянні з 2013 роком за рахунок нерозподіленого прибутку та резерву переоцінки [41].

Як ми бачимо із табл. 2.3, активи та зобов'язання ПАТ КБ «Приватбанк» також зростають кожного року.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Форвардний контракт часто дає змогу знизити ризик, з яким стикаються і покупець, і продавець.

Ф'ючерсний контракт – це форвардний контракт, яким торгують на деяких біржах, і його умови певним чином стандартизовані.

У більшості публікацій зарубіжних науковців та нормативних документах міжнародних бірж свопом прийнято вважати угоду між двома чи більше сторонами щодо обміну грошовими потоками впродовж певного періоду в майбутньому.

Серед свопових угод найбільшими підгрупами є валютні та відсоткові свопи. Незважаючи на те, що ринок валютних свопів виник раніше ринку відсоткових свопів, він менший за останній і не має настільки розвинутої інфраструктури.

Опціони – ще одна поширена форма хеджування. Це – право що–небудь купити або продати за фіксованою ціною в майбутньому. Цей контракт слід відрізнити від форвардного контракту, що містить зобов'язання купити або продати що–небудь за фіксованою ціною.

Серед методів управління ризиками у ЗЕД значну увагу приділяють страхуванню. Страхуванню у зовнішньоекономічній діяльності, як і страхуванню в цілому, притаманна класифікація. В ній розрізняють три галузі страхування зовнішньоекономічної діяльності: майнове страхування, особисте страхування, страхування відповідальності.

Комплексні види страхування, які пропонують поєднання в одному полісі кількох видів страхування, також застосовуються у сфері зовнішньоекономічних відносин.

Таким чином, сучасне страхування пропонує широкий набір послуг, пов'язаних з ЗЕД. Однак практика показує, що учасники ЗЕД

використовують найчастіше ті види страхування, які є обов'язковими для здійснення ЗЕД.

На Заході, навіть у відносно стабільних економічних умовах, суб'єкти господарювання надають значної уваги питанням управління ризиками.

Одним із загальноприйнятих на світовому фінансовому ринку і найбільш поширених методів мінімізації фінансових ризиків є хеджування

Загалом операції хеджування стають все популярнішими у банківській діяльності, оскільки дозволяють менеджментові банку адекватно реагувати на зміну ринкових параметрів, за потреби суттєво знизити власні ризики та пропонувати похідні інструменти як банківську послугу своїм клієнтам.

Страхова галузь розвинених країн забезпечує дієву систему захисту майнових прав та інтересів усіх громадян і підприємств, підтримання соціальної стабільності суспільства, економічної безпеки держави, а також є важливим фінансовим інструментом регулювання національної економіки й потужним джерелом акумулювання коштів для їх подальшого довготермінового інвестування в народне господарство.

Світова практика та досвід показують, що закордоном страхування потенційних ризиків здійснюється у 95 випадках зі всіх можливих 100.

В банківській справі управління ризиками є одним із фундаментальних напрямів сучасної економіки.

ПАТ КБ «Приватбанк» – найбільший універсальний міжрегіональний Банк України, орієнтований перш за все на платіжні операції для населення і юридичних осіб усіх організаційно–правових форм.

В КБ «Приватбанк» створений спеціальний підрозділ, що займається оцінкою ризиків та методами їх мінімізації – «Управління банківських ризиків».

У число інших органів, що відповідають за процес управління ризиками, входять Казначейство Банку, Напрямок фінанси і ризики, до складу якого входять Департамент фінансових ризиків, Департамент контролю ризиків і Аналітичний центр ризик–менеджменту.

РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКІВ

3.1. Напрями і перспективи зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності в світі

Розвиток напрямів зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності здійснюється під впливом багатьох факторів, і об'єктивних обставин. Виділимо найважливіші, у тому числі. Це:

- стихійні природні катастрофи;
- техногенні аварії; поширення тероризму;
- посилення взаємозалежності між економічними суб'єктами ринкової економіки, зумовлені глобалізаційними процесами, які збільшують рівень ризику;
- реалізація надзвичайно дорогих, технологічно складних та екологічно небезпечні об'єктів, коли навіть незначна помилка проектувальників і експлуатаційників можуть призвести до таких катастрофічних збитків, які й за жодних обставин не зможуть відшкодувати ті, з вини яких вони сталися;
- транснаціоналізація банківських потоків, що може породжувати дуже значні втрати як економіки країн і приватних суб'єктів–нерезидентів у зв'язку з об'єктивними чи суб'єктивними причинами, що виникли у різних регіонах світу;
- розвиток ринку інтелектуальної власності, потребує установи нових форм, видів і методів її (інтелектуальної власності) захисту;
- зростання ролі людського капіталу і, усвідомлення значимості життя і здоров'я кожної людини, що зумовлює розвиток особистого страхування;
- підвищення добробуту населення і побудова усвідомлення цінності безпеки життя, спокою, впевненості у майбутньому як вищих благ тощо.

Оскільки стан світової економіки продовжує покращуватися, то перспективи щодо подальшого розвитку світового ринку страхування – обнадійливі.

Прогнозується, що починаючи з 2022 року розпочнеться поступовий позитивний приріст сукупних страхових премій як у сегменті страхування життя, так і страхування іншого, ніж страхування життя [32].

Особливі надії експерти покладають на розвиток ринку страхування життя, що зумовлено старінням населення промислово розвинутих країн та існуванням об'єктивної потреби у страховому захисті через пенсійне страхування, страхування критичних хвороб та страхування потреби у догляді.

Стосовно сегменту страхування іншого, ніж страхування життя, експерти передбачають, що в ньому досить важко буде досягти високої дохідності, оскільки тут дуже велика конкуренція. Крім того, значний вплив на технічний результат діяльності страховиків будуть здійснювати і збитки за природними катастрофами [32].

Уряди європейських країн вводять обов'язкове страхування окремих ризиків, створюють обов'язкові страхові пули, тобто спостерігаються тенденції до посилення співпраці між страховими компаніями і державою. Така співпраця дозволяє усім учасникам отримати більш точні оцінки ризиків, розробити адекватні схеми перестраховування в яких ризики оптимально розподілені між страховиками, перестраховиками та державою, а також поліпшити систему страхового захисту та зменшити збитки від катастроф [32].

Також для подальшого розвитку страхування ЗЕД комісія Європейської Економічної Спільноти затвердила рекомендації з діяльності страхових посередників. Для деяких країн-членів ЄЕС це означає, що подібні вимоги повинні бути проведені через Національні Парламенти цих держав, а саме [3]:

– рекомендації стосуються всіх страхових посередників, незалежно від їх посади (брокер, агент, помічник агента тощо). Більш того, при реєстрації вони поділяються на залежних і незалежних посередників, причому остання категорія повинна підтвердити свою незалежність, подавши інформацію про всі свої офіційні і страхові зв'язки зі страховими компаніями.

– мінімальна професійна підготовка є обов'язковою для усіх посередників. Приватні особи повинні мати бездоганну репутацію, не мати попередніх банкрутств і володіти достатніми фінансовими коштами. Додаткові вимоги по кваліфікації повинні бути визначені рештою держав – членами ЄЕС. Брокери також повинні застрахувати професійну відповідальність.

– рекомендації передбачають, що всі страхові посередники повинні бути зареєстровані у своїх державах. Реєстрація проводиться спеціальним компетентним органом країни–члена ЄЕС, вона повинна провести розподіл між залежними і незалежними брокерами. Факт реєстрації не обов'язково має бути оприлюднений.

– повинні застосовуватися санкції до будь–кого, хто діє як страховий посередник без реєстрації або не виконує вимог національного законодавства, що витікають із поданих рекомендацій.

Як перспективний напрям вдосконалення засобів зниження ризиків у середніх і малих банках запропоновано використовувати концепцію ERM (Enterprise Risk Management).

Концепція ERM може бути визначена як концепція побудови інтегрованого ризик–менеджменту банку. Реалізація цієї концепції на практиці дозволить:

- забезпечити досягнення стратегічних та оперативних цілей банку з урахуванням реально створених умов реалізації різних видів ризику;
- підвищити рівень комунікації керівництва банку та його підрозділів по ходу виникнення проблемних ситуацій;

- підвищити ефективність міжфункціональної взаємодії підрозділів банку;
- здійснити ризик–орієнтований аналіз зовнішнього середовища;
- оцінити взаємний вплив ризиків, що виникають в різних функціонально процесних сферах діяльності банку;
- створити і підтримувати ризик–орієнтований спосіб мислення співробітників банку на всіх рівнях управління.

Для того щоб малі та середні банки змогли перейти до побудови системи ERM, необхідна розвинена корпоративна культура [2]. Крім того, впровадження інтегрованого ризик–менеджменту передбачає реалізацію проекту, що включає цілий ряд послідовно реалізованих етапів

3.2. Перспективи зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств

На даний час розвиток економіки в Україні характеризується високою ризиконасиченістю, яка з'являється через недбалість підприємців, нестабільність законодавчої бази держави в цілому [43].

Наукова розробка правил економічної та соціальної поведінки системи управління підприємством в умовах ризику зовнішньоекономічної діяльності, обґрунтування оптимальної управлінської стратегії, що дозволяє усунути негативні наслідки зовнішніх та внутрішніх факторів функціонування, набувають особливої актуальності [7].

В міру розвитку ринкових відносин в Україні та розширення кількості суб'єктів підприємницької діяльності, що займаються зовнішньою торгівлею, з'являються нові фактори, які впливають на функціонування підприємств–експортерів – це, насамперед, частота прийняття рішень, пов'язаних з ризиком, що збільшується з подальшим розвитком підприємництва.

Ігнорування питань вчасного визначення ступеня допустимого ризику може привести до банкрутства підприємства або інших менш складних негативних явищ [7].

У зв'язку з прагненням України стати повноправним членом міжнародного співробітництва та товарообміну, налагодити економічне співробітництво з іноземними партнерами обсяги здійснення зовнішньоекономічних операцій досить сильно зросли за останні роки.

Крім того, багато національних підприємств розширили масштаби своєї діяльності, вийшли на нові рівні, в тому числі захопили частки іноземних ринків. Звичайно, все це позитивно позначилося на економіці країни, так як сприяло зростанню національного доходу, підвищило імідж України на міжнародному ринку.

Однак, на ряду з позитивними наслідками, пов'язаними зі збільшенням обсягу зовнішньоекономічної діяльності, підприємства стикаються з новими ризиками, які виникають з таким проблем [20; 38]:

- більш високий рівень державного регулювання у порівнянні з іншими країнами, що несе за собою проблеми в узгодженні різних питань у міністерствах, відомствах, місцевих адміністраціях та передбачає чималі витрати часу і зусиль суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності;

- нестабільність законодавства в цілому та законодавчої бази відносно здійснення зовнішньоекономічної діяльності;

- політична та економічна нестабільність в державі, які є визначальними факторами розвитку міжнародних відносин, зв'язків, зовнішньоторговельної політики, які потрібно розглядати системно, так як зовнішньоекономічна діяльність є структурним елементом загальнодержавних процесів;

- недостатньо розвинута система міжнародних банківських розрахунків;

- низький імідж українських підприємств як міжнародних партнерів на закордонних ринках;

- низька конкурентоспроможність продукції вітчизняного виробництва, що більшою мірою зумовлена недостатнім рівнем якості в порівнянні з іноземними товарами–аналогами;

- недостатня кваліфікація персоналу, зайнятого в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю.

Ризики зовнішньоекономічної діяльності з якими стикається кожне підприємство, визначають необхідність здійснення певних державних перетворень та проведення прогресивних, інноваційних заходів, які б дали змогу вийти на новий рівень розвитку як міжнародних відносин так і країни в цілому.

На підставі виявлених проблем, можна сформулювати основні стратегічні заходи щодо зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності в Україні:

- створення гнучкої податкової, цінової, депозитної, кредитної, фінансової та валютної політики, що стимулює диверсифікацію експортно–імпортних операцій;

- зміцнення та забезпечення конвертованості національної валюти;

- створення сучасної системи страхування та гарантування експорту;

- посилення захисту інтересів українських товаровиробників на зовнішніх ринках.

Також у сучасній міжнародній торгівлі свою ефективність підтвердила державна підтримка експорту через Експортні кредитні агентства (ЕСА). ЕСА страхують експортні кредитні політичні та комерційні ризики та надають відповідні гарантії.

Головною метою діяльності ЕСА є страхова та фінансова підтримка національних експортерів для забезпечення конкурентоспроможних умов пропозиції своєї продукції / послуг на міжнародних товарних ринках. Сьогодні ЕСА функціонують у понад 70 країнах світу, зокрема майже у всіх країнах Східної Європи, а також у Прибалтиці.

Україна залишається ледь не єдиною державою Європи, яка не має належних механізмів державної підтримки страхування експорту. Крім державних установ зі страхування експортних кредитів, функціонують також недержавні страхові компанії зі страхування політичних ризиків.

Таким чином, можна виділити головні переваги експортерів від фінансування та страхування їхньої діяльності банківськими установами за наявності гарантій ЕСА:

- можливість пропонувати своїм покупцям конкурентоспроможні умови оплати;
- отримувати захист від майнового та фінансового ризиків.

Це можливо за рахунок додаткової перевірки фінансового стану імпортера для отримання страхових гарантій; моніторинг можливих ризиків неплатежу на зовнішніх ринках страховиком. Створення ефективної системи страхування експортних кредитів можливе за умов:

- участі держави як додаткового страхового захисту;
- законодавчого регулювання взаємовідносин між банками та страховими компаніями з метою створення банківського страхування;
- належного контролю за здійсненням страхових операцій держави в особі його регулятивного органу, а саме Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг;
- динамічного та ефективного розвитку страхового ринку України.

Перехід до ринкових відносин в Україні супроводжувався появою значної кількості страхових компаній.

На 2014 рік в Україні зареєстровано більше 450-ти страхових компаній. Але на жаль, інвестиційні можливості страхування в Україні використовуються недостатньо.

Річні інвестиції страхових компаній не перевищують 1 млрд. грн.

Страховий капітал, як і банківський, не приймають належного участі в інвестуванні реальної сфери економіки країни.

Страхові компанії переважно вкладають кошти в акції, облігації, цінні державні папери – близько 38%. Тільки кілька страхових компаній можуть застрахувати великі ризики.

Вітчизняні ризики значною мірою перестраховуються за кордоном. Це відбувається тому, що в загальному максимальна ємність українського ринку з одиночного ризику становить майже 300 млн. грн. А з урахуванням статутного фонду і ліквідних активів резервів – менше 60 млн. грн.

А згідно з Законом України «Про страхування» страховик зобов'язаний скласти договір перестраховання, якщо страхова сума за окремим об'єктом страхування перевищує 10% сплаченого статутного фонду і сформованих резервів.

Таким чином, ефективна система страхування експортних операцій залежить від багатьох показників, які створюють привабливі умови існування в Україні розвиненого страхового ринку.

Система страхування насамперед базується на побудові взаємовигідної співпраці банків і страховиків. Звертаючи увагу переваги від здійснення страхування експортних кредитів, слід виділити деякі принципи страхування, які допоможуть експортерам, страховикам і банківським установами уникнути непередбачених ситуацій. Так не може бути застрахований товар, який вже відправлений, власник якого позбавлений можливості змінити умови його відчуження.

З метою усунення торгового ризику страхова організація нерідко починає спеціальну експертизу товару, щоб встановити його відповідність замовленням і супровідним документам. Страхова організація прагне, по-перше, отримати від дебітора будь-яку частку застрахованого позики, а по-друге, реалізувати заставне майно. Потім кошти, отримані страховиком, спрямовуються на відшкодування збитків експортера, який застрахував свій кредит.

Досліджуючи стан розвитку страхової галузі в Україні, виявлено напрямки у формуванні повноцінного ринку [44]:

– розробка та прийняття концепції розвитку ринку страхування України до 2015 року, яка передбачала б урахування принципів та стандартів, рекомендованих Міжнародною асоціацією нагляду за страховою діяльністю, стандартів СОТ, а також законодавства ЄС у сфері страхування;

– врегулювання питань щодо обмеження на певний період діяльності філій іноземних страховиків на території України;

– розробити Страховий кодекс, який би вмістив у себе весь комплекс законодавчих актів у сфері страхування і визначав взаємовідносини між усіма учасниками ринку страхування;

– створити незалежний інститут експертизи договорів страхування і страхових випадків;

– розробити більш дієві заходи, що запобігають зростанню злочинності в сфері страхового бізнесу;

– підвищити фінансову надійність вітчизняних страхових компаній на основі збільшення їх капіталізації;

– розробити програми реформування галузі з використанням прогресивних форм і методів страхування;

– розробити методичні рекомендації для здійснення страхових операцій за участю страхових посередників;

– залучити досвід діяльності провідних європейських ЕСА з метою розробки досконалого механізму страхування експортно–імпорتنних операцій;

– застосувати методи стимулювання національного експорту розвинених країн світу в Україні;

– впровадити заходи щодо зменшення збитковості та витрат зі страхування кредитів.

З метою забезпечення надійності розрахунків, збільшення товарообігу і зниження зовнішньоторговельних ризиків Приватбанк рекомендує використовувати документарний акредитив. Схема розрахунків по акредитиву:

- імпортер відкриває акредитив, при цьому грошові кошти залишаються в банку імпортера;
- експортер виробляє відвантаження товару у відповідності з умовами акредитива;
- документи, що підтверджують відвантаження, надаються в банк;
- банк оплачує документи, що відповідають умовам акредитива

Що стосується сфери управління банківськими ризиками то основний акцент припадає на роботу в самому банку. Для Приватбанку комплекс дій, пов'язаних з управлінням ризиками, розробляється строго з урахуванням його індивідуальних особливостей, всього спектру ризиків.

У рекомендаціях ХІХ Міжнародного банківського конгресу (МБК–2010) «Банки: життя після кризи» зазначається необхідність подальшого розвитку системи внутрішнього контролю та управління ризиками з урахуванням міжнародної практики, щоб забезпечити [39]:

- підвищена увага до питань концентрації ризиків в першу чергу на власників банку;
- використання професійного судження в оцінці ризиків, адекватної оцінки втрат з урахуванням профілю та рівня ризиків, перспективного стану ринкової сфери;
- застосування для цих цілей сучасних підходів до оцінки ризиків, включаючи стрес–тестування;
- формування баз даних для оцінки ризиків із застосуванням сучасних підходів, у тому числі можливостей математичної статистики та теорії ймовірностей.

Наявність служби внутрішнього контролю дає підставу вважати, що в банку належним чином організована і функціонує система антикризового управління.

В умовах збільшення обсягів та розвитку банківських операцій, зростання конкуренції на ринку банківських послуг, на тлі наростаючих кризових явищ в економіці особливо актуальним завданням банківського

кризис–менеджменту стає побудова ефективних систем управління банківськими ризиками, методи яких дозволяють підтримувати розмір ризику на безпечній для банківського бізнесу рівні. Очевидно, що в період і кризи, і загальної економічної нестабільності, коли потрібно оперативно приймати рішення, ціна об'єктивної інформації про стан банку різко зростає [62].

Той факт, що і світова, і вітчизняна фінансова індустрія терплять сьогодні значні збитки, змушує багатьох керівників кредитних організацій переосмислити свій підхід до управління ризиками в цілому.

Світові фінансові інститути і міжнародні організації, включаючи Світовий банк, Банк міжнародних розрахунків, Базельський комітет з контролю за банківською діяльністю, приділяють дедалі більшу увагу вирішенню питань з управління банківськими ризиками та контролю над ними. Однак ряд питань залишається дискусійним, а недостатня розробка теоретичних основ системи управління банківськими ризиками робить негативний вплив на поліпшення якісних і кількісних показників функціонування кредитних організацій і банківської системи в цілому [39].

Система внутрішнього контролю являє собою сукупність організаційних заходів, методик і процедур, використовуваних керівництвом банку в якості засобу для впорядкованого і ефективного ведення фінансово–господарської діяльності, забезпечення збереження активів, виявлення, виправлення і запобігання помилок і спотворень інформації, а також своєчасної підготовки достовірної фінансової (бухгалтерської) та управлінської звітності [63].

Покладаючись на світовий і вітчизняний досвід кредитних організацій Приватбанк має можливість сформулювати принципи побудови внутрішньобанківської системи ризик–менеджменту:

– комплектність, тобто єдина структура системи управління для всіх видів ризику;

- диференційованість, тобто специфіка змісту окремих елементів системи стосовно до типів банківських ризиків;
- єдність інформаційної бази;
- координація управління різними видами ризиків.

В цей же час для якісного банківського ризик–менеджменту потрібно, щоб система управління банківськими ризиками була ефективною навіть при істотних змінах багатьох або окремих економічних параметрів, тобто особливого значення набуває здатність системи бути стійкою [39].

Таким чином, Приватбанку для побудови ефективної системи управління банківськими ризиками необхідно:

- виходячи з вищезгаданих принципів, сформулювати у внутрішньобанківських документах стратегію управління;
- встановити принципи визначення оцінки та діагностики ризику в якості основи при виробленні пріоритетних стратегій і забезпечити збалансований захист інтересів усіх осіб, які мають відношення до банку;
- використовувати встановлені принципи в якості бази для створення найважливіших процедур управлінського контролю;
- визначити процедуру забезпечення відповідальності, самооцінки та оцінки результатів діяльності, використовувати дані процедури в якості факторів вдосконалення процесу управління;
- розробити механізм моніторингу зворотного зв'язку з метою забезпечення високої якості процедур, оцінки та перевірки їх дотримання.

У сучасному світі банківська діяльність повинна бути гнучкою, а система ризик–менеджменту в банках – динамічною. У цьому зв'язку Приватбанк проводить модернізацію системи управління банківськими ризиками як ключового напрямку банківської діяльності при стабілізації роботи банку.

Модернізація системи управління банківськими ризиками – це комплекс узгоджених цілеспрямованих дій банку по прогресивному зміні даної системи відповідно до викликів сучасного етапу розвитку як

банківської сфери, так і економіки в цілому. Навіть часткова модернізація системи управління банківськими ризиками (наприклад, в частині мінімізації кредитного ризику) гармонійно доповнює найважливіші функції ринкової економіки [39].

Основними напрямками модернізації системи управління банківськими ризиками є:

- модернізація змісту і структури елементів системи;
- аудит і контроль за якістю управління ризиками;
- формування ефективних фінансово–економічних механізмів модернізації та розвитку системи управління банківськими ризиками.

Концепція модернізації системи управління банківськими ризиками ґрунтується на реалізації принципів системного єдності:

- загальної композиції і різноманітності способів модернізації системи управління банківськими ризиками, заснованих на необхідності прийняття оптимальних стратегічних і тактичних рішень;
- конкурентоспроможності, стійкості і безпеки в розвитку банку, що відображає суть стратегічної мети модернізації системи управління банківськими ризиками та проявляється у забезпеченні збалансованих темпів зростання власного капіталу, ризикових активів і зобов'язань банку, рівня ризиків та доходності операцій;
- координації та субординації цілей модернізації системи управління банківськими ризиками, що знаходить відображення в ієрархії побудови, реалізації, моніторингу та корекції, стратегічному контролі в процесі управління діяльністю банку і його ризиками;
- інтегральної та диференціальної ефективності аспектів модернізації, коли основним її мотивом виступають одержувані банком інтернальні і екстернальні ефекти;
- ресурсного та факторної відповідності та заміщення, в основі яких лежить облік асиметрії просторової аллокації, асинхронності зростання

обсягу залучених банком ресурсів і використання максимуму факторів при їх розміщенні;

– синергії та кумулятивного розвитку, завдяки чому узгоджене взаємодія елементів модернізації системи управління банківськими ризиками створює загальний ефект, що підвищує результативність всіх банківських операцій.

Негативно впливають на ефективність модернізації системи управління банківськими ризиками в умовах сучасної фінансової кризи такі обставини:

– у банків поки немає достатньої методологічного забезпечення, що дозволяє виробити необхідну теоретичної розуміння суті та специфіки змісту категорій «ризик» і «модернізація» стосовно до системи управління банківськими ризиками, її елементів, етапів, стратегії і тактики, рівнів та масштабів, алгоритмів та механізмів здійснення;

– у багатьох банків практично відсутній системний підхід до проведення модернізації системи управління банківськими ризиками, до забезпечення її цілісності, розумінню місця і ролі у взаємозв'язках з іншими цілями і напрямками політики банків в області кредитування та залучення депозитів, управління власним капіталом, активами і пасивами;

– банки все ще занадто покладаються на ринкові механізми.

Таким чином, розвиток ризик–менеджменту в Приватбанку переважно спрямоване на забезпечення фінансової стійкості, безпеки і надійності банку, що досягається за допомогою ефективного фінансового механізму, в якому трансакційні витрати на захист від ризиків не перевищують вигоду від результатів проведених результатів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Розвиток напрямів зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності здійснюється під впливом багатьох факторів, і об'єктивних обставин.

Оскільки стан світової економіки продовжує покращуватися, то перспективи щодо подальшого розвитку світового ринку страхування – обнадійливі. Прогнозується, що починаючи з 2022 року розпочнеться поступовий позитивний приріст сукупних страхових премій як у сегменті страхування життя, так і страхування іншого, ніж страхування життя.

Також для подальшого розвитку страхування ЗЕД комісія Європейської Економічної Спільноти затвердила рекомендації з діяльності страхових посередників.

Як перспективний напрям вдосконалення засобів зниження ризиків середніх і малих банках запропоновано використовувати концепцію ERM (Enterprise Risk Management).

Концепція ERM може бути визначена як концепція побудови інтегрованого ризик–менеджменту.

Ризики зовнішньоекономічної діяльності з якими стикається кожне підприємство, визначають необхідність здійснення певних державних перетворень та проведення прогресивних, інноваційних заходів, які б дали змогу вийти на новий рівень розвитку як міжнародних відносин так і країни в цілому.

Також у сучасній міжнародній торгівлі свою ефективність підтвердила державна підтримка експорту через Експортні кредитні агентства (ЕСА). ЕСА страхують експортні кредитні політичні та комерційні ризики та надають відповідні гарантії. Головною метою діяльності ЕСА є страхова та фінансова підтримка національних експортерів для забезпечення конкурентоспроможних умов пропозиції своєї продукції / послуг на

міжнародних товарних ринках. Сьогодні ЕСА функціонують у понад 70 країнах світу, зокрема майже у всіх країнах Східної Європи, а також у Прибалтиці.

В умовах збільшення обсягів та розвитку банківських операцій, зростання конкуренції на ринку банківських послуг, на тлі наростаючих кризових явищ в економіці особливо актуальним завданням банківського кризис-менеджменту стає побудова ефективних систем управління банківськими ризиками, методи яких дозволяють підтримувати розмір ризику на безпечній для банківського бізнесу рівні .

Покладаючись на світовий і вітчизняний досвід кредитних організацій Приватбанк має можливість сформулювати принципи побудови внутрішньобанківської системи ризик-менеджменту.

Таким чином, розвиток ризик-менеджменту в Приватбанку переважно спрямоване на забезпечення фінансової стійкості, безпеки і надійності банку, що досягається за допомогою ефективного фінансового механізму, в якому трансакційні витрати на захист від ризиків не перевищують вигоду від результатів проведених результатів.

РОЗДІЛ 4 ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ ЗАПРОПОНОВАНИХ ЗАХОДІВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМТВА

4.1. Розробка методики оцінки ефективності зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства

Методи зниження ризику спрямовані на скорочення ймовірності та обсягу непередбачених утрат [55].

Оцінка ефективності того чи іншого методу управління ризиком залежить від критерію, вибраного за основу порівняння.

Є два найпопулярніших підходи щодо вироблення критеріїв [55]:

- вибір критичного параметра має не виходити за певні межі;
- економічна вигода.

Перший підхід тісно пов'язаний із дотриманням норм безпеки і забезпеченням стійкості роботи підприємства. Наприклад, є нормативи безпеки для тих хто працює на небезпечних виробництвах, або забрудненості навколишнього середовища для населення. В межах даного підходу різні заходи щодо управління ризиком оцінюють базуючись на припущенні, що всі вони знижують рівень критичного параметра до необхідної величини.

Чисто фінансові механізми, такі, як страхування і самострахування, спрямовані насамперед на компенсацію наслідків несприятливих подій. Порівняння їх з іншими методами управління ризиком можливе, якщо за критерій вибраний певний фінансовий параметр, наприклад граничний розмір збитків, який приводить до банкрутства підприємства.

Підприємство може одержати економічну вигоду за рахунок підвищення рівня власної безпеки. В цьому випадку різні варіанти організації заходів щодо управління ризиком оцінюють за тим самим принципом, що й інвестиційні проекти: спочатку визначають витрати, а потім – абсолютний прибуток або норму прибутку на одиницю витрат. Рівень безпеки, що його

досягають при цьому, не відіграє особливої ролі, він визначається вибраним економічно найвигіднішим варіантом [55].

Використання будь-якого з методів управління ризиком приводить до перерозподілу поточних і очікуваних фінансових потоків усередині підприємства або фінансового проекту. Наприклад, при страхуванні частину власних засобів витрачають на сплату страхових внесків, унаслідок чого відбувається недоінвестування проекту і втрата прибутку. З іншого боку, виникає очікуваний у майбутньому притік засобів – у вигляді компенсації збитків при настанні страхового випадку.

Перерозподіл фінансових потоків призводить до зміни вартості чистих активів підприємства або проекту, визначеної з урахуванням очікуваних грошових надходжень. Таким чином як критерій економічної ефективності застосування методів управління ризиком можна використовувати оцінку їхнього впливу на зміну вартості підприємства, розрахованої на початок та кінець фінансового періоду.

Розглянемо спосіб порівняльної оцінки ефективності двох найпоширеніших фінансових механізмів управління ризиком, які найприємливіші для банку – страхування і самострахування, який отримав у західній літературі назву методу Хаустопа. Суть його полягає в оцінці впливу різних способів управління ризиком на вартість підприємства [55].

4.2. Визначення впливу заходів по зниженню ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства

Вартість підприємства можна визначити через вартість його вільних активів. Вільні (або чисті) активи підприємства – це різниця між величиною всіх його активів і зобов'язань.

$$A_{\text{ч}} = A - Z, \quad (1)$$

Де $A_{\text{ч}}$ – чисті активи,

A – активи,

Z – зобов'язання.

Розрахуємо чисті активи Приватбанку станом на 31.08.2015 [60]:

$$A_{\text{ч15}} = 238\,663 - 213\,378 = 25\,285 \text{ млн. грн.}$$

Рішення про страхування або самострахування ризику змінює вартість підприємства, оскільки витрати на ці заходи зменшують грошові засоби або активи, які організація могла б скерувати на інвестиції та отримати прибуток. У даній моделі враховано також виникнення збитків у майбутньому від даних ризиків.

Передбачають також, що обидва фінансові механізми рівною мірою покривають даний ризик, тобто забезпечують ідентичність компенсації майбутніх збитків.

При страхуванні підприємство сплачує на початку фінансового періоду страхову премію і гарантує собі компенсацію збитків у майбутньому. Вартість підприємства наприкінці фінансового періоду при здійсненні страхування виразимо наступною формулою:

$$S_1 = S - P + r \cdot (S - P), \quad (2)$$

де S_1 – вартість підприємства на кінець фінансового періоду при страхуванні;

S – вартість підприємства на початок фінансового періоду;

P – розмір страхової премії;

r – середня дохідність робочих активів.

Розрахуємо цей показник для Приватбанку:

$$S_1 = S - P + r \cdot (S - P) = 25\,285 - 7\,865 + 40,63\% \cdot (25\,285 - 7\,865) = \\ = 17\,420 + 7\,078 = 24\,498 \text{ млн. грн.}$$

Величина збитків не впливає на вартість підприємства, оскільки їх, якщо і припускають, то повністю компенсують за рахунок виплачених страхових компенсацій. При самострахуванні підприємство сповна зберігає власний ризик і формує спеціальний резервний фонд – фонд ризику. Вплив на величину вільних активів повністю збереженого ризику можна оцінити за наступною формулою:

$$S_r = S - L + r \cdot (S - L - F) + I, \quad (3)$$

де S_r – вартість підприємства на кінець фінансового періоду при повністю збереженому ризику;

L – очікувані втрати від ризиків;

F – величина резервного фонду ризику;

i – середня дохідність активів фонду ризику.

Розрахуємо цей показник для Приватбанку:

$$S_1 = S - L + r (S - L - F) + I = \\ = 25\,285 - 8\,967 + 40,63\% \cdot (25\,285 - 8\,967 - 10\,000) = \\ = 16\,318 + 2\,567 = 18\,885 \text{ млн. грн.}$$

Порівняння значень S_1 і S_r дає змогу стверджувати про порівняльну економічну ефективність страхування і самострахування. Одразу можна зробити висновок, що страхування є більш вигіднішим для банку.

На підставі порівняння цих двох показників можна зробити наступні висновки про вплив різних умов на ефективність використання страхування на підприємстві:

1. Чим більший сформований на підприємстві фонд ризику, тим менш ефективним виявляється самострахування.

2. Ефективність самострахування зменшується зі збільшенням прибутковості діяльності підприємства і зростає із збільшенням прибутковості ліквідних високонадійних інвестицій.

Це положення має очевидний економічний сенс: із збільшенням прибутковості своєї діяльності підприємству вигідніше вкладати засоби у виробництво, ніж вилучати їх на створення фонду ризику. З іншого боку, зростання прибутковості цінних паперів підвищує привабливість вкладення у них тимчасово вільних засобів із фонду ризику

Але все одно вибір конкретного методу залежить від досвіду та можливостей менеджерів, які здійснюють управління ризиками.. Але найкращим варіантом вибору напряму оптимізації ризику є обґрунтована комбінація кількох методів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 4

Методи зниження ризику спрямовані на скорочення ймовірності та обсягу непередбачених утрат.

Оцінка ефективності того чи іншого методу управління ризиком залежить від критерію, вибраного за основу порівняння.

Є два найпопулярніших підходи щодо вироблення критеріїв:

- вибір критичного параметра має не виходити за певні межі;
- економічна вигода.

Було розглянуто спосіб порівняльної оцінки ефективності двох найпоширеніших фінансових механізмів управління ризиком, які найприємливіші для банку – страхування і самострахування, який отримав у західній літературі назву методу Хаустопа.

Суть його полягає в оцінці впливу різних способів управління ризиком на вартість підприємства.

Вибір конкретного методу залежить від досвіду та можливостей менеджерів, які здійснюють управління ризиками. Але найкращим варіантом вибору на пряму оптимізації ризику є обґрунтована комбінація кількох методів.

ВИСНОВОК

Ризик завжди притаманний економіці вільного підприємництва, оскільки бізнес передбачає обмірковане прийняття ризику з метою отримання бажаної віддачі.

Ризики – це можливі несприятливі події, що можуть відбутися, і в результаті яких можуть виникнути збитки, майнові втрати учасників ЗЕД.

Виокремлюють такі основні властивості ризику: конфліктність (суперечливість), альтернативність, правомірність, результативність, невизначеність.

Усі ризики виникають унаслідок дії різноманітних чинників, що стають джерелами ризику. Джерело ризику – фактори (явища, процеси), що спричиняють невизначеність результатів, зумовлених певними ендогенними чи екзогенними змінами або діями суб'єктів ризику.

Класифікація ризиків дає змогу розподілити їх за певними ознаками на однорідні кластери, що сприяє застосуванню конкретних методів аналізу, оцінки та управління ризиками.

Зменшити ризик можна шляхом його управління.

Люди часто укладають форвардні контракти, навіть не підозрюючи, що це так називається.

Ф'ючерсний контракт – це форвардний контракт, яким торгують на деяких біржах, і його умови певним чином стандартизовані.

Форвардний контракт часто дає змогу знизити ризик, з яким стикаються і покупець, і продавець.

У теорії міжнародних фінансів також засобом зниження ризиків є своп контракти. У більшості публікацій зарубіжних науковців та нормативних документах міжнародних бірж свопом прийнято вважати угоду між двома чи

більше сторонами щодо обміну грошовими потоками впродовж певного періоду в майбутньому.

Опціони – ще одна поширена форма хеджування. Це – право щонебудь купити або продати за фіксованою ціною в майбутньому.

Серед методів управління ризиками у ЗЕД значну увагу приділяють страхуванню. Страхування зовнішньоекономічної діяльності підприємств – це міжнародні економічні відносини із захисту майнових інтересів суб'єктів господарювання протягом періоду, в якому відбуваються певні події (страхові випадки), за рахунок майнових коштів, що формуються зі сплачених ними внесків (страхових премій).

Страхуванню у зовнішньоекономічній діяльності, як і страхування в цілому, притаманна класифікація. В ній розрізняють три галузі страхування зовнішньоекономічної діяльності: майнове страхування, особисте страхування, страхування відповідальності.

Комплексні види страхування, які пропонують поєднання в одному полісі кількох видів страхування, також застосовуються у сфері зовнішньоекономічних відносин.

На Заході, навіть у відносно стабільних економічних умовах, суб'єкти господарювання надають значної уваги питанням управління ризиками.

Загалом операції хеджування стають все популярнішими у банківській діяльності, оскільки дозволяють менеджментові банку адекватно реагувати на зміну ринкових параметрів, за потреби суттєво знизити власні ризики та пропонувати похідні інструменти як банківську послугу своїм клієнтам.

Світовий досвід вимагає адаптації до реалій трансформаційної економіки нашої країни, що, в свою чергу, обумовлює подальші наукові дослідження проблем зниження ризиків з урахуванням світового та вітчизняного досвіду.

В банківській справі управління ризиками є одним із фундаментальних напрямів сучасної економіки. Його суть полягає в обмеженні або мінімізації ризиків, оскільки повністю уникнути їх неможливо.

Отже, розглянемо механізм зниження ризиків на прикладі ПАТ КБ «Приватбанк».

ПАТ КБ «Приватбанк» – є універсальним міжрегіональним банком України, який орієнтований на інтереси клієнтів усіх форм власності і на підставі Ліцензії Національного банку України №22 від 04.12.2001 року надає повний спектр якісних послуг по всіх сегментах фінансового ринку з обслуговування корпоративних та індивідуальних клієнтів.

В КБ «Приватбанк» створений спеціальний підрозділ, що займається оцінкою ризиків та методами їх мінімізації – «Управління банківських ризиків».

Політика банку в області управління ризиками дозволяє виявляти та аналізувати перераховані вище типи ризиків, встановлювати прийнятні ліміти і проводити відповідний моніторинг на постійній основі, спираючись на передові адміністративні і інформаційні системи. Банк здійснює управління ризиками, спираючись на принципи бухгалтерського обліку: безперервності, передбачливості і хеджування.

Розвиток напрямів зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності здійснюється під впливом багатьох факторів, і об'єктивних обставин.

Оскільки стан світової економіки продовжує покращуватися, то перспективи щодо подальшого розвитку світового ринку страхування – обнадійливі.

Уряди європейських країн вводять обов'язкове страхування окремих ризиків, створюють обов'язкові страхові пули, тобто спостерігаються тенденції до посилення співпраці між страховими компаніями і державою.

На даний час розвиток економіки в Україні характеризується високою ризиконасиченістю, яка з'являється через недбалість підприємців, нестабільність законодавчої бази держави в цілому.

Ризики зовнішньоекономічної діяльності з якими стикається кожне підприємство, визначають необхідність здійснення певних державних перетворень та проведення прогресивних, інноваційних заходів, які б дали

змогу вийти на новий рівень розвитку як міжнародних відносин так і країни в цілому.

Покладаючись на світовий і вітчизняний досвід кредитних організацій Приватбанк має можливість сформулювати принципи побудови внутрішньобанківської системи ризик–менеджменту.

Методи зниження ризику спрямовані на скорочення ймовірності та обсягу непередбачених утрат.

Оцінка ефективності того чи іншого методу управління ризиком залежить від критерію, вибраного за основу порівняння.

Є два найпопулярніших підходи щодо вироблення критеріїв:

- вибір критичного параметра має не виходити за певні межі;
- економічна вигода.

Було розглянуто спосіб порівняльної оцінки ефективності двох найпоширеніших фінансових механізмів управління ризиком, які найприємливіші для банку – страхування і самострахування, який отримав у західній літературі назву методу Хаустопа.

Суть його полягає в оцінці впливу різних способів управління ризиком на вартість підприємства.

Вибір конкретного методу залежить від досвіду та можливостей менеджерів, які здійснюють управління ризиками. Але найкращим варіантом вибору напряму оптимізації ризику є обґрунтована комбінація кількох методів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Архипова А.Ю. Міжнародні економічні відносини. Міжнародний бізнес: підручник. – Ростов н /Д: Фенікс, 2009. –571с.
2. Ахвледиани Ю. Т. Страхование внешнеэкономической деятельности / Ю. Т. Ахвледиани. – М.: ЮНИТИ, 2012 г. – 255 с.
3. Багрова І.В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: підручник для вузів/ І. В. Багрова. –К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 580 с.
4. Волкодаева, Е. Классификация рисков как инструмент подсистемы управления бизнес–процессами внешнеэкономической деятельности промышленных предприятий / Е. Волкодаева, Л. Ханбикова // Вестник Самарского государственного университета. – 2013. – №4. – С.26–29.
5. Дахно І.І. Міжнародне приватне право / І.І. Дахно. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 316 с.
6. Дегтярева, О.И. Управление рисками в международном бизнесе / О.И. Дегтярева. – М.: МГИМО–Университет, 2006. – 270 с.
7. Дідківський. Д.Ю. Зовнішня економічна діяльність підприємства./ Д.Ю Дідківський // Зовнішня економічна діяльність підприємства –2006. – 462с
8. Долгошея Н.О. Страхування в запитаннях та відповідях / Н.О. Долгошея. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 318 с.
9. Евтеев, А. М. Минимизация рисков во внешнеторговой деятельности: структурно– функциональный подход/ А.М. Евтеев. – Ростов–на–Дону, 2006. – 25 с.
10. Ечкалов, Д.С. Страхование защиты внешнеэкономических контрактов/ Д.С. Ечкалов. – Москва, 2006. – 215 с.

11. Єрмакова, О. Щодо мінімізації ризиків експорту української металопродукції / О. Єрмакова, П. Вінник, В. Сазонов // Економіст. – 2010. – №3. – С.36–40.
12. Зайцева М.А. Страхування у ЗЕД: навч. посібник / Мінськ: БГЕУ, 2007.–383с
13. Закон України «Про банки та банківську діяльність» № 2121–III від 07.12.2000
14. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959–XII від 16.04.1991
15. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/54/3969.html>
16. Іващенко, О.А. Фінансово–інституційні інструменти управління ризиками у зовнішньоекономічній діяльності/ О.А. Іващенко. – К., 2006. – 195 с.
17. Инкотермс 2010 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.umniylogist.ru/poleznoe/handbook/inkotermс–2010.html>
18. Козак Ю.Г. Зовнішньоекономічна діяльність / Ю.Г. Козак – Одеса: Астропринт, 2001. – 200 с.
19. Козак Ю.Г. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Навчальний посібник / Ю.Г. Козак, Н.С. Логвінова, І.Ю.Сіваченко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 792 с.
20. Коломацька С.П. Зовнішньоекономічна діяльність в Україні: правове регулювання та гарантії здійснення: Навч.посіб. – К.: Професіонал, 2004.
21. Консолідований річний фінансовий звіт ПАТ КБ «Приватбанк» за 2010 рік.
22. Крамаренко, В.И. Страновые риски во внешнеэкономической деятельности / В.И. Крамаренко, Н.И. Твердохлебов. – Симферополь: ДиАйПи, 2012. – 251 с.

23. Красавина Л. Н. Международные валютно–кредитные и финансовые отношения: Учебник / Л. Н. Красавина. – М.: Финансы и статистика, 2005 – 576 с.
24. Кредісов А. І. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: Навч.посібник / А. І. Кредісов. – К.: віра–р, 2002 – 553 с.
25. Крупицкая, О.С. Методы снижения рисков экспортно–ориентированных компаний/ О.С. Крупицкая. – Санкт–Петербург, 2009. – 19 с.
26. Лаврушин О. И. Банковские риски/ О. И. Лаврушин, Н. И. Валенцева. – М.: КНОРУС, 2007. – 232 с.
27. Левченко, М.О. Формування механізму управління ризиками у зовнішньоекономічній діяльності машинобудівних підприємств/ М.О. Левченко. – Хмельницький, 2013. – 249 с
28. Левяков, О. Риски внешнеэкономической деятельности [Электронный ресурс] / О. Левяков. – Режим доступа: <http://www.src-master.ru/article27188.html>
29. Лізинговим компаніям – Страховая компания "Брокбизнес" [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.bbs.ua/cooperation/index.php?id=52&lang=uk>
30. Маханець, Л.Л. Моделивання ризику в зовнішньоекономічній діяльності/ Л.Л. Маханець. – К., 2002.– 20 с.
31. Міжнародний ринок грошей і капіталів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/13/1215.html>
32. Нагайчук Н.Л. Проблеми і перспективи страхового ринку світу та України: спільне та відмінне/ Н.Л. Нагайчук // ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР – 2011– № 2 (2)
33. Осадець С. С. Страхування / С. С. Осадець. – К.: КНЕУ, 1998, 528с.

34. Особливості страхування зовнішньоекономічної діяльності підприємств [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2382>

35. Поняття про відповідальність та загальна характеристика її страхувань [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://insins.net/insurance/64-ponyattya-pro-vidpovdalnst-ta-zagalna-harakteristika-yiyi-strahuvan.html>

36. Приватбанк [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.odessapassage.com/passage/magazine_details.aspx?id=37532

37. Про банк [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://privatbank.ua/ua/about/>

38. Прокушев Е.Ф. Внешнеэкономическая деятельность: Учебник. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2006.

39. Пронская Н.С. Система управления банковскими рисками / Н.С. Пронская // «Финансы и кредит». – 2010. – №30

40. Річна інформація емітента цінних паперів за 2014 рік

41. Річний звіт ПАТ КБ «Приватбанк» за 2014 рік.

42. Ризики у ЗЕД [Електронний ресурс] – Режим доступа: http://studopedia.com.ua/1_394294_sutnist-ta-klasifikatsiya-rizikiv-zed.html

43. Ризики у зовнішньоекономічній діяльності [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=57377>

44. Риски валютных операций и методы их страхования [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.model.vscs.ac.ru/mvko/DE/211mvko_lec211.htm

45. Риски и устойчивость внешнеэкономической деятельности предприятий [Электронный ресурс] / Н.А. Ларионова. – Режим доступа: http://www.confcontact.com/20110225/ek1_larion.php

46. Рум'янцев А.П. Зовнішньоекономічна діяльність / А. П. Рум'янцев. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.

47. Стоянова Е.С. Финансовый менеджмент. – М.: Перспектива, 1993. – 235 с.
48. Самсонова И. А. Страхование / И. А. Самсонова. – Владивосток: ВГУЭС, 2007. –148 стр.
49. Страхование делькредере [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/29967
50. Страхование депозитів [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Страховання_депозитів
51. Страховання ЗЕД [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://pidruchniki.com/18480527/ekonomika/strahuvannya_zed
52. Страховання комерційних ризиків [Електронний ресурс] – Режим доступу:http://pidruchniki.com/1506091357074/ekonomika/strahuvannya_komertsiynih_rizikiv
53. Страховання фінансових ризиків [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Страховання_фінансових_ризиків
54. Страховання як важливий важіль стабільності ринкової економіки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=33196>
55. Стрельбіцька Н.Є. Управління ризиками в ЗЕД/ Н.Є. Стрельбіцька. – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – 81 с. 25 25
56. Суліма В. Р. Страховання як один із шляхів зниження зовнішньоекономічної діяльності/ В.Р. Суліма, Ю.Ю. Д'яченко // Наука та інновації як основні шляхи вирішення проблем модернізації економіки: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково– практичної конференції (м. Одеса, 18–19 грудня 2015 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». У 2–х частинах. – О. : ЦЕДР, 2015. – Ч. 1. – 136 с.
57. Тиркало Р. І. Банківська справа / Р.І. Тиркало. – Тернопіль: Видавництво «Карт–бланш», 2001

58. Торгова Л.В. Основи зовнішньоекономічної діяльності: навчально–методичний посібник. / Л.В. Торгова , О.В. Хитра. – Львів: “Новий світ–2000”, 2006. –512 с.

59. Управління ризиками у банківській діяльності на прикладі пат кб «Приватбанк» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=70814>

60. Фінансова звітність ПАТ КБ «Приватбанк» на 31.08.2015

61. Хеджування валютного та відсоткового ризику банку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lib.lntu.info/book/fof/bs/2012/12-29/page9.html>

62. Хорошев, С. Встреча в «Бору» / С. Хорошев // Банковское дело. – 2009. –№ 3. – С. 94–96.

63. Черкашин, С.А. Совершенствование методики оценки деятельности самостоятельных подразделений банка / С.А. Черкашин // Банковское дело. – 2008. – № 5. – С. 87–90.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1.1. - Систематизація класифікаційних ознак ризиків [55]

Класифікаційний підхід	Види ризику
Рівень виникнення	Фірмовий (мікрорівень) Галузевий Міжгалузевий Регіональний Державний Глобальний (світовий)
За сферою виникнення	Зовнішні Внутрішні
За рівнем прийняття рішень	Макроекономічні (глобальні) Мікроекономічні (локальні)
Щодо аспекту прояву	Психологічні Соціальні Медико–біологічні Юридичні тощо
За типом	Раціональні (обґрунтовані) Нераціональні (необґрунтовані) Авантюрні (азартні)
Щодо кількості людей, які приймають рішення	Індивідуальні Групові Масові
Щодо ситуації	Стохастичні (на умовах імовірності виникнення) Невизначені (на умовах невизначеності) Конкурентні
За часом виникнення	Короткотермінові

	Постійні
Продовження таблиці 1.1.	
Класифікаційний підхід	Види ризику
За рівнем витрат	Мінімальні Середні Оптимальні Максимальні чи допустимі Критичні Катастрофічні
За ступенем правомірності	Правомірні (виправдані) Неправомірні (невиправдані)
За можливістю страхування	Ризики, від яких можна застрахуватися Ризики, від яких неможливо застрахуватися
Видові	Пожежі Збої комп'ютерів Стихійні лиха Техногенні аварії Інфляція тощо
Щодо об'єктивності	Із об'єктивною ймовірністю Суб'єктивною ймовірністю Суб'єктивно–об'єктивною ймовірністю
Щодо часу прийняття рішень	Випереджувальні Своєчасні Запізнілі
Щодо можливого фінансового результату	Чисті Спекулятивні
Щодо врахування тимчасового фактора	Статичні Динамічні

Продовження таблиці 1.1.

Класифікаційний підхід	Види ризику
Причини (рід небезпеки), що викликають несприятливі події	Соціально–політичні Адміністративно–законодавчі Виробничі Комерційні Фінансові Природно–екологічні Демографічні Геополітичні
Характер діяльності	Ризик, пов’язаний із можливим технічним провалом виробництва Ризик, пов’язаний із відсутністю комерційного успіху
Об’єкти, на які спрямовані ризики	Життя та здоров’я громадян Майнові ризики
За часом дії	Ретроспективні Поточні Перспективні
Зв’язок із підприємницької діяльності	Підприємницькі Не підприємницькі
Належність до країни функціонування господарського суб’єкта	Внутрішні Зовнішні
Причини виникнення	Невизначеність майбутнього Нестача інформації Суб’єктивний вплив